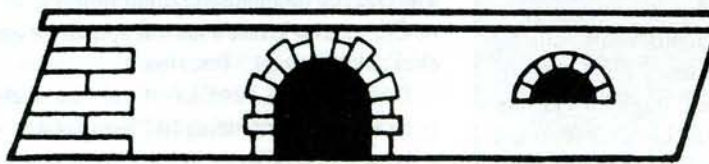

TEREZÍNSKÁ

INICIATIVA

číslo 11

červenec 1997

V lednovém čísle zpravodaje Terezínská iniciativa jsme uveřejnili memorandum, které vydala Terezínská iniciativa společně s Federací židovských obcí České republiky a v němž jsme vyjádřili své stanovisko k česko-německé deklaraci. Přihlásili jsme se k ní jako k pozitivnímu základu pro rovnoprávné partnerství a dobré sousedství obou států v současnosti i budoucnosti. Zdůraznili jsme, že toto stanovisko zastáváme přesto, že o osudu židovského obyvatelstva v letech 1938-1945 a o genocidě na něm spáchané se text deklarace nezmiňuje ani slovem. Současně jsme vyjádřili své očekávání, že Česko-německý fond budoucnosti, který bude zřízen na základě této deklarace, bude z podstatné části využit ve prospěch konkrétních obětí nacistického pronásledování, bývalých vězňů koncentračních a vyhlazovacích táborů a věznic, a to adresně, individuálně. Tento požadavek alespoň na tuto formu individuálního odškodnění pro přibližně devět tisíc občanů České republiky, mezi nimi dvou tisíc židovských obětí, jsme znovu vyhlásili 24. dubna u příležitosti návštěvy prezidenta Spolkové republiky Německo Romana Herzoga v Praze společným prohlášením.

Předsednictvo Terezínské iniciativy ustavilo ze svých členů skupinu ve složení Hanuš Schimmerling, Miroslav Kárný, Oldřich Stránský a Tomáš Kraus, aby koordinovala další společný postup s Federací židovských obcí a se Sdružením osvobozených politických vězňů. Společně byly vypracovány konkrétní návrhy, jak z Fondu budoucnosti zabezpečit financování zvláštní renty pro sedm až devět tisíc bývalých vězňů a jak i obětem, které nevlastní osvědčení podle zákona 255/46 Sb., poskytnout finanční výpomoc ve věcech sociálních a zdravotních. Návrhy byly podloženy ekonomickými rozbory a obsahovaly i doporučení, jakým způsobem by prostředky z Fondu budoucnosti měly být poskytovány, aby tato agenda nevyžadovala vytvoření nových úřadů a institucí, ale byla maximálně úsporná.

Tyto naše návrhy jsme předložili vedoucím činitelům

Ministerstva zahraničních věcí, kteří byli pověřeni společně s dalšími příslušnými českými ministerstvy připravit založení Fondu budoucnosti, a také zmocněnci prezidenta republiky Pavlu Tigridovi. V této věci proběhlo i mnoho dalších jednání a akcí, které pro naše návrhy měly získat podporu u nás i v Německu.

Jak vyplývá z poslání Terezínské iniciativy, neomezili jsme své aktivity ve vztahu k Fondu budoucnosti jen na tuto oblast jeho využití. Terezín 1941-1945 se svými 150 000 vězni je evropským, ale především česko-německo-židovským fenoménem, Terezín jako genocidní zařízení německých okupačních úřadů v českých zemích, ale také jako místo věznění českých a německých občanů podléhajících protizidovským norimberským zákonům.

K SITUACI

Historie Terezína promlouvá k česko-německé současnosti i budoucnosti. Požadavek, aby Česko-německý fond budoucnosti podpořil aktivity, jimiž Terezínská iniciativa a Nadace Terezínská iniciativa s tímto posláním působí, je nepochybně legitimní. Nadace Terezínská iniciativa vypracovala a Ministerstvu zahraničních věcí České republiky odevzdala zprávu o své dosavadní činnosti a o konkrétních perspektivních plánech, které by z prostředků Fondu budoucnosti měly být podpořeny.

Z denního tisku jsme se dozvěděli, že ani česká, ani německá strana nemá na letošní rok rozpočtovány žádné finanční prostředky pro Fond budoucnosti. Přijali jsme tuto zprávu s podivem, neboť při vyhlášení česko-německé deklarace bylo zdůrazňováno, že Fond budoucnosti by měl začít fungovat v krátké době. V těchto dnech se situace dramaticky vyostřila. Katastrofální záplavy nepochybně postihly i mnohé z těch devíti tisíc dosud žijících obětí německé nacionálně socialistické perzekuce. Kde jinde a kdy jindy by měl Česko-německý fond budoucnosti prokázat, že jsou vážně míněna slova deklarace o projektech „ku prospěchu především obětem nacionálně socialistického násilí“?

Předsednictvo zve všechny členy na sněm TEREZÍNSKÉ INICIATIVY, který se koná v Praze dne 11. listopadu 1997 v 10.00 hodin v Národním domě na Vinohradech

Symposia o česko-židovsko-německé minulosti Československa

V první třetině letošního roku, která byla plně ve znamení tzv. česko-německé deklarace, jsem se zúčastnil tří symposií, věnovaných tomuto tématu a problematice. Byly to: *Výroční setkání Sühnezeichen/Friedensdienste v Berlíně na téma „Němci a Češi – zatížené sousedství“ (10.-12. ledna)*, *„Přítomnost dějin holocaustu“ – mezigenerační tradování a komunikace potomků pachatelů a obětí (Berlín, 26.-27. ledna)*, *„Včerejšek v dnešku“ – cesta česko-německých vztahů, evangelická akademie Sasko-Anhaltska (Magdeburg, 18.-20. dubna)*.

Předválečné Československo bylo mladým německým posluchačům a účastníkům přesvědčivě ukázáno jako

demokratický stát, v němž vedle sebe žil český, židovský a německý živel. Tím více vystoupil do popředí tragický význam holocaustu. V referátech i diskusních příspěvcích se uplatnily také vzpomínky na toto soužití, které bylo sice často problematické, nicméně plodné až do chvíle, kdy čeští Němci propadli svodům nacismu. Symposií se také zúčastnili někteří členové landsmanšaftu. U této generace odsunutých Němců se projevila nedostatečnost při rozlišování politických a ekonomických příčin a následků. Jen někteří chápou, že odsun byl až následkem zločinů nacistických okupantů. O to větší význam mělo vystoupení dobových svědků.

Hanuš Schimmerling

Eichmann v Terezíně

Redakce Soudobé dějiny německé televizní stanice ZDF připravuje film o Adolfu Eichmannovi. Redaktor Rolf Bergmann se obrátil na nás, zda známe někoho, kdo v Terezíně s Eichmannem mluvil, a položil také otázku, kolikrát Eichmann vlastně v Terezíně byl.

Podle R. Bergmanna byl Eichmann v Terezíně poprvé 10. října 1941. O tom však lze pochybovat. Toho dne se u Heydricha konala porada, na které byl Terezín určen za „Sammel- und Durchgangslager“, tedy sběrný a průchozí tábor, kde se má co nejrychleji koncentrovat židovské obyvatelstvo Protektorátu, aby mohlo být postupně, jak to situace dovolí, deportováno na východ k vyhlazení. Heydrich předpokládal, že ovšem už v Terezíně samém budou židovští vězni silně decimováni. Eichmann se porady Heydrichova štábu účastnil a podle jeho vlastního líčení průběhu tohoto dne je zřejmé, že Terezín doporučil, aniž jej toho dne viděl.

První doložená Eichmannova návštěva Terezína je 19. ledna 1942. Příštího dne se v berlínském předměstí konala proslulá konference ve Wannsee, kde Heydrich se státními sekretáři nejvyšších říšských úřadů se radili, jak zabezpečit „konečné řešení“ vyhlazením 11 milionů evropských židů. Tam také bylo Terezínu prisouzeno, aby se stal „starobním ghettem“, kam měli být umístěni němečtí a rakouští židé, privilegovaní svým stářím, válečným zraněním či vyznamenáním nebo z jiných důvodů. Eichmann si přijel prohlédnout Terezín a tehdy poprvé a naposled se jeho jméno objevilo v terezínském denním rozkaze. Bylo

tam zaznamenáno, že si v Sudetských kasárnách prohlédl pokoje zařízené postelemi a schválil typ dvouposchodových postelí ve skupině po čtyřech. Byl také tak laskav, že na prosbu židovského staršího Jakoba Edelsteina dovolil „předání spisu, jímž se prosí o uvolnění zákazu pošty“.

Jen z deníku Egona Redlicha lze usuzovat, že Eichmann byl v Terezíně také 17. února 1942. Je tam zašifrováno hebrejsky, že Terezín navštívil „Mann Eiche“ a že se očekávají důležitá rozhodnutí. Zřejmě Eichmann přijel projednat problémy související s realizací nového poslání Terezína, jak bylo předestřeno ve Wannsee.

Pak přijel Eichmann do Terezína až za rok – 20. února 1943. Sám říšský vůdce SS Heinrich Himmler se chystal již delší dobu do Terezína, ale hrůzná terezínská situace, zejména tyfová epidemie způsobila, že se jeho návštěva musela několikrát odložit. Eichmann toho dne vyhrožoval: „...tyfus musí zmizet z ghetta, nebo bude zle“. Himmlerova návštěva v Terezíně se nikdy neuskutečnila.

Další Eichmannův pobyt v Terezíně je doložen 28. června 1943. Tehdy do Terezína přijeli představitelé Německého červeného kříže a zástupci německých ministerstev zahraničí a vnitra. Eichmann tehdy poprvé ohlásil, že by mohlo být vyhověno případným přáním Mezinárodního výboru Červeného kříže navštívit Terezín.

Pak byla dlouhá přestávka. Když si 23. června 1944 delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže Maurice Rossel skutečně mohl „zkrášlený“ Terezín prohlédnout, Eichmann ho nedoprovázel. Vedl zvláštní komando v Budapešti, které řídilo deportace maďarských židů do Osvětimi.

V Terezíně se Eichmann objevil až 5. března 1945. Ohlásil, že je třeba počítat s návštěvou delegáta Mezinárodního výboru Červeného kříže, a nařídil spustit novou akci „zkrášlování“ Terezína.

Dne 6. dubna 1945 navštívili Otto Lehner a Paul Dunant, delegáti Mezinárodního výboru Červeného kříže, v Eichmannově doprovodu Terezín. Ten jim vysvětloval, že Himmler dal zřídít Terezín jako „experiment v malém“ pro budoucí židovský stát. Otto Lehner mu uvěřil a vtělil všechny informace tohoto druhu do své zprávy.

Na závěr otázka bývalým vězňům Terezína:

Víte o jině Eichmannově návštěvě Terezína? Máte někdo zkušenost z osobního setkání s Eichmannem?

Miroslav Kárný

Fond manželů Tomanových

Vyřizování pozůstalosti po MUDr. Tomanovi už přešlo do pátého roku. Příčinou zdržení je rozdílná legislativa obou států, což se projevuje v protahování konečného vyřízení. Obě ministerstva financí se v zásadě dohodla na reciprocitě, takže zdanění v Rakousku bude pouze ve výši dvou a půl procent z celé částky dotčené dědictvím, místo původních dvaadvaceti procent. Už sama tato skutečnost je významným úspěchem, který umožní zachovat základní kapitál pro další léta v podstatně vyšší částce a tím nám částečně nahradí, to že jsme dosud s výnosy kapitálu Fondu Tomanových nemohli hospodařit.

Konečné znění vzájemné dohody o reciprocitě je oboustranně schváleno (bylo parafované bývalým ministrem Kočárníkem). Konečné znění textu má ještě schválit ministr Pilip a podepsat ředitel příslušného odboru, obdobně je tomu i na rakouské straně. 2. července 1997 jsem byl ujištěn, že tato procedura bude ukončena v nejbližších dnech. Rakouská strana je už velmi netrpělivá.

Obdobné potíže vznikly při prodeji bytu Tomanových. Administrativní a legislativní požadavky rakouské strany jsou značně odlišné od české praxe. Peníze za prodej bytu jsou tč. deponovány na zvláštním účtě a budou vyplaceny v okamžiku zápisu nového majitele do pozemkové knihy. Tato praxe však vyžaduje v Rakousku mi-

(pokračování na str. 3)

(pokračování ze str. 2)

mo jiné i ověření pravoplatnosti podpisu odpovědných funkcionářů v den podpisu, zatímco na české straně se ověřuje toliko pravost podpisů. Věříme, že i v tomto bodě bude dosaženo dohody na základě potvrzení Ministerstva vnitra ČR.

Věřím, že do doby konání sněmu bude o celé věci už jasno, a že podám zprávu o finančním stavu základního kapitálu, o vylčení výnosů tohoto kapitálu od března 1993 do Fondu manželů Tomanových a předložím rozpočet pro zbytek roku 1997 a pro rok 1998.

Jan Jecha

Pozornost hospodaření

Předsednictvo a výkonný výbor Tereziánské iniciativy se zabývají na všech svých pravidelných zasedáních hospodařením našeho sdružení. Důsledně trvají na tom, aby každý výdaj, kromě běžných a pravidelně se opakujících výdajů, byl řádně posouzen z hlediska jeho účelnosti.

Předsednictvo projednalo 3.2.1997 zprávu revizní komise za období od konání sněmu do konce roku 1996 a schválilo navržená doporučení. 12.5.1997 projednalo předsednictvo také zprávu revizní komise za I. čtvrtletí 1997. Výkaz o hospodaření předsednictvo pozastavilo a na základě mimořádného jednání revizní komise byl zpracován podrobný rozbor hospodaření, který byl předsednictvem schválen dne 16.6.1997. Byla oceněna jeho přehlednost a srozumitelnost.

Finanční prostředky našeho sdružení jsou závislé na pocitu vzájemné solidarity členů Tereziánské iniciativy a jejich příznivců, ať již ze zahraničí nebo z tuzemska. Jediným zdrojem pro naši činnost jsou dary, neboť žádné povinné příspěvky naše stanov neurčují.

V peněžním ústavu na našem účtě vedeném v korunách bylo k 1.1.1997 přes 312 000,- Kč, které představují výchozí částku k financování činností projednávaných na každoročním sněmu Tereziánské iniciativy. Z této částky je však téměř 84 000,- Kč vázáno k jmenovitým účelům, které dárci přesně stanovili. Tak se kupříkladu uskutečnila v zahraničí sbírka k pořízení pamětních desek umělcům vězněným v Terezíně. Částka získaná sbírkou však nepostačovala, a proto předsednictvo rozhodlo 16.6.1997 o mimořádném příspěvku, který spolu s příspěvkem Pražské židovské obce umožní realizaci těchto pa-

Návrh statutu Fondu Kurta a Gerty Tomanových

Předsednictvo předpokládá, že po několikaletém projednávání rakouskými orgány, bude do konce roku 1997 konečně vyřízena pozůstalost po manželech Tomanových z Rakouska a zděděný majetek bude odevzdán Tereziánské iniciativě. Předsednictvo proto v předstihu projednalo otázky související se správou tohoto majetku a navrhlo způsob jeho správy, spočívající ve zřízení zvláštního orgánu Tereziánské iniciativy – Fondu Kurta a Gerty Tomanových. Jeho zřízení, které bude předloženo ke schválení sněmu, umožňují stanovy Tereziánské iniciativy.

Správa majetku se bude řídit statutem, jehož základní zásady určují způsob správy majetku a byly předsednictvem projednány na schůzi v březnu 1997 a budou předloženy sněmu Tereziánské iniciativy ke schválení.

Výkon správy bude podle návrhu statutu provádět pětičlenný správní výbor, který jmenuje a odvolává předsednictvo. Ve věcech Fondu rozhoduje předsednictvo na základě návrhů správního výboru. Členové správního výboru vykonávají svou činnost bezplatně. Sněm schvaluje zprávu o hospodaření Fondu a použití čistých výnosů jmění v samostatné kapitole rozpočtu Tereziánské iniciativy a zprávu revizní komise o výsledku revize hospodaření Fondu. Revizi hospodaření vykonává revizní komise Tereziánské iniciativy.

Majetek ve správě Fondu je majetkem Tereziánské iniciativy. Podle závěti MUDr. Kurta Tomana má zůstat zděděný

majetek kapitálem Fondu, tj. nemá být používán. Používány mají být čisté výnosy tohoto kapitálu (převážně jde o úroky z peněžního majetku), a to zejména k činnosti Tereziánské iniciativy podle jednotlivých bodů závěti. Toto přání se ve statutu Fondu respektuje. Předsednictvo si však ve statutu zajišťuje oprávnění – pro případ, že by v budoucnu došlo k takové změně měnových a hospodářských poměrů, že by tím došlo nebo hrozilo zmaření skutečného úmyslu zůstavitele – aby mohlo s péčí řádného hospodáře rozhodnout o takových opatřeních s majetkem, která zcela neodpovídají znění závěti, ale jsou nutná k optimálnímu zajištění úmyslu zůstavitele. V případě zániku Tereziánské iniciativy se na majetek spravovaný Fondem vztahují právní postavení a poměry ostatního majetku Tereziánské iniciativy. Nový vlastník Fondu bude přijetím a převzetím majetku současně zavázán k užívání tohoto majetku podle statutu.

Zděděný majetek, tj. jmění spravované Fondem, je sice v plném vlastnictví Tereziánské iniciativy, respektuje se však přání MUDr. Kurta Tomana, aby jmění bylo vedeno odděleně od ostatního majetku Tereziánské iniciativy, a to jak „kapitál“, tj. majetek, který nemá být používán, tak také jeho výnosy, které jsou určeny k činnosti Tereziánské iniciativy podle uvedených bodů závěti. Tento způsob, i když je dražší, umožňuje i lepší přehled a kontrolu o použití jmění spravovaného Fondem.

Eva Kučerová

mětních desek i jejich odhalení ještě v tomto roce. Obdobně jsou účelově vázány prostředky na pořízení pamětní desky Fredy Hirschovi. Rovněž někteří naši členové, kteří přežili v jednotlivých táborech, soustředili prostředky pro své vyhrané programy.

Výkonný výbor soustavně sleduje neuspokojivý postup převodu zděděných prostředků po manželech Tomanových z Vídně do Prahy, který se stále opožďuje.

Předsednictvo vyslovilo poděkování našim zahraničním členům Erichu Rohanovi a Karlu Brožíkovi za jejich úsilí o získání nových mimořádných prostředků, zvláště pro sociální a zdravotní potřeby našich členů.

Výsledky hospodaření za druhé čtvrtletí tohoto roku projedná revizní komise 29.7.1997. Také další práce revizní komise

bude vedena snahou poskytnout našemu sněmu, který se bude konat 11. listopadu 1997, srozumitelný rozbor hospodaření se všemi prostředky za celé funkční období.

Znovu připomínáme, že financování nákladné činnosti Tereziánské iniciativy je zcela závislé na darech našich členů. Pocit vzájemné soudržnosti umožňuje uskutečňovat naše záměry, včetně vydávání našeho zpravodaje. Chceme ho zasílat i nadále zdarma všem našim členům.

Hospodaření Tereziánské iniciativy a evidence pohybu finančních částek jsou v takovém stavu, že umožňují každému našemu členu, aby se osobně přesvědčil, že s jeho darem bylo naloženo s péčí řádného hospodáře a že jeho obětavosti nemůže být žádným způsobem zneužito.

Jaroslav Kraus

Nový svazek Terezínských studií a dokumentů

Koncem srpna vyjde nový svazek edice, vydávané Nadací Terezínská iniciativa: **Terezínské studie a dokumenty 1997**. Obsahuje 21 příspěvků věnovaných historii Terezína 1941-1945 a jeho místu v nacistickém „*konečném řešení židovské otázky*“, samozřejmě také tomu, co vzniku terezínského ghetta předcházelo.

Studie Jaroslavy Milotové se zabývá vznikem Ústředny pro židovské vystěhovalectví v červenci 1939, jejíž úloha zdaleka neplní poslání vyjádřené v jejím názvu. Mezi okupačními úřady se stala – později se změněným jménem – hlavním článkem řídicím celý proces vystěhování, vyvlastňování, ghettoizace a vyhlazování protektorátního židovského obyvatelstva.

Na tematiku této studie navazují příspěvky Bohumila Černého o židovském vystěhovalectví z českých zemí 1938-1941, Aleny Hájkové o způsobech úřední evidence protektorátních židů a Stanislavem Kokoškou nalezené a komentované zprávy, jimiž český odboj informoval vedení československého zahraničního odboje o postavení židovského obyvatelstva v roce 1939.

Osudem židů v českém pohraničí, které bylo po jeho okupaci v říjnu 1938 prohlášeno za Sudetskou župu, se zabývá Ludomír Kocourek. Na území, kde žilo na 30 tisíc židů, zbylo jich posléze po posledních deportačních transportech do Terezína jen několik set v „privilegovaných“ smíšených manželstvích. Studie Zlatuše Kukánové a Lenky Matuškové rekonstruuje poválečnou obnovu židovských náboženských obcí na severu Čech, zejména z hlediska jejich demografického složení.

V Terezíně bylo vězněno více než 42 tisíc židů deportovaných tam z Německa, z nich bylo více než 15 tisíc z Berlína. Jim je věnována studie Rity Meyhöferové, která shrnuje výsledky výzkumného projektu, uskutečněného na Svobodné univerzitě v Berlíně.

Problematikou terezínské rezistence se zabývá několik příspěvků. Nad místem duchovního odporu v životě terezínských vězňů se zamýšlí Livie Rothkirchenová, podobně vyznívá bohatě dokumentovaný esej Ruth Bondyové nazvaný **Humor jako zbraň**. Konkrétní zprávou o činnosti českožidovské organizace v Terezíně je příspěvek Františka Fuchse, který zejména vyzdvihuje málo známou odbojovou aktivitu člena Rady starších Rudolfa Bergmanna.

Miroslav Kárný se pokouší rekonstruovat příběh Vítězslava Lederera, který uprchl spolu s SS-Rottenführerem Viktorem Pesetekem z rodinného tábora terezínských vězňů v Birkenau, a doložit výsledky jeho úsilí, aby Terezín i světová veřejnost byly informovány o osvětimské továrně na smrt.

Na stránkách Terezínských studií a dokumentů mají své nezastupitelné místo vzpomínky bývalých vězňů Terezína. Do tohoto svazku jsme zařadili stať Jiřího Kosty, který patřil k prvním vězňům terezínského ghetta a také k pracovnímu komandu nasazenému v kladenských dolech, a Richarda Glazara, který ze svých vzpomínek rekonstruoval jména a osudy té hrstky vězňů, jež byli v Treblince vybráni z 18 tisíc

osob deportovaných tam z Terezína s určením do plynových komor.

Za zvláště důležité považují editoři zveřejňování dosud neznámých, případně v autentickém znění nepublikovaných dokumentů. Do své studie věnované osobnosti Fritze Ullmanna, jednoho z významných účastníků československého zahraničního odboje, který jako ženevský pracovník Jewish Agency vykonal nesmírně mnoho v pomoci Terezínu a jeho vězňům, zařadil Miroslav Kryl obsáhlé výňatky z dokumentů získaných v jeruzalémském Ústředním sionistickém archivu.

(pokračování na str. 5)

Z činnosti předsednictva a výkonného výboru Terezínské iniciativy

Předsednictvo se scházelo každý měsíc, členové výkonného výboru vždy ještě jedenkrát navíc a častokrát i v různých účelových skupinách a komisích. Problémů bylo mnoho, a proto zde informujeme jen o těch nejdůležitějších. Některým závažným otázkám věnujeme pozornost v samostatných článcích.

Pravidelně jsme se zabývali úkoly souvisejícími s naším dědictvím po manželech Tomanových a se statutem fondu, který byl na základě tohoto dědictví vytvořen.

Mnohokrát jsme společně s představiteli Federace židovských obcí a Sdružení bývalých politických vězňů projednávali náš postoj k Česko-německé deklaraci a k Fondu budoucnosti. Rádi konstatujeme, že celková spolupráce s Federací židovských obcí, Pražskou židovskou obcí i se Sdružením bývalých politických vězňů se zlepšila, také díky členství T. Krause a O. Stránského v našem předsednictvu.

Zabývali jsme se hospodařením Terezínské iniciativy, které je v souladu s rozpočtem schváleným sněmem, jednali o projektech Nadace TI a o naší účasti v kuratoriu této nadace. Vytváříme pracovní skupinu pro styk se zahraničím (vedoucí D. Lieblová), protože se rozšiřuje spolupráce s různými organizacemi, především v SRN. Zabývali jsme se činností sekretariátu TI a zavedli podvojný účetnictví dnem převzetí financí z dědictví po manželech Tomanových. Důležitými předměty našich jednání byly otázky přijetí do TI těch bývalých židovských vězňů, kteří neprošli Terezínem (návrh na změnu stanov připravily E. Kučerová, A. Lorencová) a současné problémy města Terezína, vzniklé zejména po odchodu armády z města.

Vícekrát jsme se zabývali sociální problematikou, především z hlediska přípravy a realizace sociálně-zdravotnického šetření všech členů TI prostřednictvím dotazníků. Nemálo času si vyžádalo dopisování s Claims Conference v New Yorku a jednání s jejími představiteli v Praze, abychom získali finanční prostředky na zdravotní pomůcky pro naše členy. Museli jsme prokázat věrohodnost našeho sdružení, zdravotní a sociální situaci našich členů a jejich konkrétní potřeby, způsob využití příspěvku apod. Po mnohaměsíčním jednání nám bylo schváleno 90 000,- DEM s příslibem, že tento příspěvek není poslední. Za uvedenou částku bude zakoupeno auto (Ford Tranzit) se zvedací plošinou pro vozíčkáře. Případné zbývající peníze by byly použity k pořízení některých pomůcek (např. antidekubitní matrace) pro dlouhodobě nemocné. Veškerá jednání a požadavky připravujeme ve spolupráci se sociálním oddělením Pražské židovské obce. Provoz auta (řidič, benzín, údržba apod.) i ostatních přístrojů a pomůcek bude zajišťovat PŽO, s níž uzavřeme smlouvu.

Předsednictvo Terezínské iniciativy již vytvořilo komisi pro přípravu sněmu (D. Lieblová, E. Kučerová, M. Procházková), který se bude konat 11. listopadu 1997.

Hanuš Orlický

(pokračování ze str. 4)

Poprvé jsou také v tomto svazku uveřejněny souhrnně poslední dopisy židovského staršího terezínského ghettá Jakoba Edelsteina, které napsal v Terezíně a později v Osvětimi.

Za dokument své doby třeba považovat povídku, kterou v Terezíně napsal Otto Weiss a nazval ji **I viděl Bůh, že je to špatné**. V krutě satirické podobě podává obraz toho, jak v extrémních podmínkách terezínského zápasu života a smrti se vyhrcovaly rozpory a protiklady v rámci „nuceného společenství“ vězňů. Na jejich podněcování byl založen celý nacistický systém koncentračních táborů, cílevědomě usilující, aby v zápase o záchranu svého života byl vězeň bezprostředně konfrontován spíše se svými spoluvězni než se svými vězňovými. Povídku v Terezíně doprovodila svými dětskými kresbami Weissova dcera Helga (dnes Helga Hošková), která povídku uvádí historií jejího vzniku.

Nový pohled na terezínské divadlo z perspektivy historického vývoje moderního divadelnictví přináší stať Evy Šormové a německou literární tvorbu terezínských vězňů představuje ve svém příspěvku Ludvík E. Václavek. Portrét Hanuše Bonna jako básníka i jako jednoho z vedoucích úředníků Židovské náboženské obce v Praze, který byl zavražděn v Mauthausenu, napsala Anita Franková. Jiří Franěk shrnuje a komentuje současný stav hledání odpovědi na základní otázky nad posledními léty života spisovatele Karla Poláčka, a to nejen v souvislosti s nerozřešenou záhadou data a místa jeho smrti, ale i ve vztahu jeho češství a židovství.

Editory této publikace, která vychází v nakladatelství Academia, je M. Kárný a M. Kárná, jejím redaktorem Aleš Baďura. Cena publikace o více než 300 stranách je 150,- Kč.

konferencích, v diskusích, na setkání lidí z různých táborů. Také jsme požádali naše přátele v Beit Terezín, hlavně Alisah Schillerovou a Jakova Tsura, aby pozorně prohlédli Terezínskou pamětní knihu a poslali nám své připomínky. Velmi jim za ně děkujeme.

Ze všeho jsme udělali seznam, a spojili tak, aby se stejně znějící připomínky dostaly k sobě.

Víc než polovina připomínek – 244 záznamů – upřesnila tvar jména a příjmení, případně doplnila jejich současné znění. Tam, kde se nám z pramenů nepodařilo zjistit konkrétní místo osvobození, uvedli jsme poslední známé místo věznění (např. Osvětim či Buchenwald). Mnozí nám sdělili, kde byli při evakuačním transportu osvobozeni nebo kde z něho uprchli. V několika případech jsme zjistili osud vězně, kterého jsme vedli v kategorii vězňů s neznámým osudem.

Ve 166 případech došly připomínky k nesprávnému údaji o tom, zda vězeň se dožil osvobození anebo zda zahynul. Jde o 0,2% z celkového počtu 81 397 osob zaznamenaných v Terezínské pamětní knize. U 43 osob, které uvádíme jako přeživší deportace, jsme dostali připomínky, že zahynuli, u 123 je tomu naopak. Většina z nich pochází z Beit Terezín. Opět to potvrzuje, že

naše prameny jsou zčásti jiné než v Izraeli. U přeživších, u nás vedených jako zahynulí, je většinou poznámka „přežila ve Švédsku“. Šlo o děvčata, která nerepatriovala do Československa.

Všechny rozporné údaje, pokud je neposkytly lidé sami o sobě nebo o svých nejbližších, prověřujeme v kartotéce Židovské náboženské obce, v Terezíně a využijeme i kartotek vydaných dle osvědčení podle zákona 255/46 na ministerstvu obrany. Tam lze skutečně zjistit, zda dotyčný nebo dotyčná přežil. Totéž budeme muset podniknout u údajů o 39 lidech, kteří nám podle došlých připomínek v knize chybějí, což také nebude lehké. Ne vždy museli být deportováni do Terezína transporty, mohli být třeba zatčeni, mohli žít v ilegalitě, aj.

Až budeme mít všechno, nebo alespoň skoro všechno prověřeno, chceme seznam oprav vydat tiskem, aby každý, kdo vlastní Terezínskou pamětní knihu, měl také tento dodatek. Připojíme tam i upravenou celkovou statistiku a nově propočítaný číselný přehled podle jednotlivých transportů, podle přeživších, zahynulých, i vězňů nejištěného osudu.

Ale i nadále se budeme zabývat všemi připomínkami.

Margita Kárná

Informace ze sekretariátu

V únoru letošního roku se konal v Muzeu ghettá seminář Kultura v Terezíně. Zúčastnili se ho studenti Karlovy univerzity v Praze a studenti Univerzity v Marburgu. Pořadatelem semináře byl Památník Terezín a Nadace Heinricha Bölla za vedení dr. Karla Brauna z Pedagogické fakulty UK. K danému tématu vydala Pedagogická fakulta obsažná skripta. V rámci semináře proběhla i beseda, které se za pamětníky zúčastnila Dagmar Lieblová.

☆ ☆ ☆

Dne 12. března 1997 se konal slavnostní koncert na počest Zuzany Růžičkové k jejímu významnému životnímu jubileu. Díky velkorysosti na koncertu přítomné jubilantky se mohla celá řada našich členů tohoto slavnostního večera zúčastnit. Poděkování patří také ŽO, která dala k dispozici auto a tím umožnila účast i starým a nepohyblivým členům z penzionu.

☆ ☆ ☆

Na žádost Památníku Terezín se v sekretariátě TI od začátku května shromažďují dary členů Terezínské iniciativy pro nově připravovanou stálou expozici v bývalých Magdeburských kasárnách v Terezíně. S radostí konstatujeme, že tato naše pomoc je paní Suchou z Památníku Terezín velice kladně hodnocena.

Děkujeme všem, kteří obětavě přinášejí kufry, batohy a jiné předměty, které všechny může Památník Terezín využít.

Předběžná bilance

Musím říci, že na tento okamžik jsem už dlouho čekala, na tu chvíli, kdy bude možno shrnout všechny dosavadní připomínky, opravy a doplňky k pamětní knize. Zatím jsme jich dostali 469. Vždy znovu si říkáme, jak je dobře, že vyšla v době, kdy ještě žijí pamětníci, kteří mohou doplnit to, co chybí v pramenech, a pomohou napravit omyly. Podkladem pro všechny doplňky a změny jsou dopisy, telefonáty, osobní sdělení, různé články, ale také údaje vyslovené ku příkladu na různých

Zpráva sociální komise Terezínské iniciativy

Za podpory dr. Karla Brožíka, zástupce Claims Conference ve Frankfurtu n. M., podávala Terezínská iniciativa v posledních letech několik žádostí o finanční příspěvek na sociální činnost a péči o naše členy, avšak doposud vždy bez kladného výsledku.

V loňském roce jsme opět podali žádost, formulovanou jako projekt pro zajištění kvalitnější péče o naše osamělé, zdravotně postižené členy, žijící ve svých domácnostech a odkázané na pomoc druhé osoby. Dále jsme žádali o příspěvek na pronájem dvou lůžek v nemocnici pro dlouhodobě nemocné v Praze, kde má ŽO v Praze pronajato šest lůžek. Tam však nebylo možné umístit členy TI, kteří nejsou zároveň členy ŽO. To vše nám bylo zamítnuto s tím, že Claims Conference nepřispívá na provozní náklady, nýbrž pouze na předměty investičního rázu. Podali jsme proto ve spolupráci se sociálním oddělením ŽO v Praze návrh na zakoupení těchto předmětů:

Zahraniční automobil upravený na převážení vozíčkářů a těžce tělesně postižených, **schodolez** pro sjíždění vozíčkářů po schodech, **10 kusů antidekubitních matrací**, **2 přenosné televizory** pro klub a nemocnici do pokojů s našimi dlouhodobě nemocnými a **3 lůžka** s potřebnou úpravou pro ukládání a manipu-

laci s nemocnými. Náklad na tyto předměty představuje částku cca 90 000,- DEM, která nám byla přislíbena.

Po vyřízení potřebných formalit bude tato částka poukázána na devizový účet TI, přičemž bude uzavřena smlouva se ŽO Praha na provoz výše jmenovaných předmětů, které budou sloužit jak členům TI, tak členům ŽO Praha.

O realizaci smlouvy a zakoupení výše uvedených předmětů budou členové informováni jak ve zpravodaji TI, tak v časopise Roš Chodeš. Všechny zakoupené předměty musíme řádně doložit zasláním účetních a jiných dokladů do New Yorku.

Po ukončení a zpracování výsledků našeho sociálně zdravotního šetření, pro které jste vyplňovali zasláné dotazníky, podáme na rok 1998 novou žádost o příspěvky, které budou naši členové potřebovat a jež nejsou hrazeny z příslušného pojištění. Zahmeme též požadavky pro naše členy v Brně, kde ŽO poskytuje různé sociální služby. Snad se nám také podaří získat prostředky na pořízení konkrétních menších přístrojů či pomůcek pro naše členy, žijící v menších lokalitách, kteří prokáží speciální zdravotní potřeby nehrazené z pojištění, resp. hrazené jen menší částkou. To vše záleží na dalším jednání s Claims Conference, případně s Jointem.

O průběhu sociálního šetření členů Terezínské iniciativy

Sociálně zdravotní šetření, které jsme v jarních měsících prováděli mezi všemi našimi členy, se pomalu chýlí ke konci. Doposud se nám vrátilo asi 70% dotazníků a děkujeme všem, kteří je řádně vyplnili a vrátili. Na zbývající členy, kteří tak dosud nečinili, se postupně obracíme s urgencí, aby naše poznatky o členské základně byly co nejúplnější.

Vyplněné dotazníky jsou nyní anonymně zpracovávány na počítači (bez uvedení jmen), komplexní vyhodnocení bude postupně odesláno s celkovými požadavky na potřeby našich členů Claims Conference a zástupcům Jointu. Budeme z nich vycházet i při dalších jednáních v souvislosti s česko-německou deklarací (pro Fond budoucnosti). Členové Terezínské iniciativy budou s výsledky seznámeni ve zpravodaji, případně na našem podzimním sněmu.

Sociální komise se bude v dalším období postupně zabývat dotazníky členů, kteří uvedli mimořádně nákladné a závažné potřeby či požadavky a bude na ně reagovat prostřednictvím příslušných sociálních referentů – členů sociální komise v různých městech ČR. Bude se snažit pomoci při jejich zajištění v rámci našich možností. Pokud budete posílat dotazníky po naší urgenci, budou vaše problémy a potřeby vyžadující individuální pomoc rovněž předmětem našeho zájmu a budeme je řešit v rámci našich personálních a finančních možností.

Za sociální komisi
Dr. Věra Schimmerlingová

Chtěla bych oživit vzpomínky na události, které jsem spoluprožívala před více než padesáti lety v Osvětimi-Birkenau v B II b, v tzv. rodinném táboře.

Tryzna za rodinný tábor

8. září 1943 bylo přes pět tisíc židů z terezínského ghetta deportováno do Osvětimi. Další transport, který rovněž čítal více než pět tisíc osob, byl deportován v prosinci 1943. Obě skupiny nebyly podrobeny selekci. Nebyli jsme ani ostříhání dohola a umístili nás v táboře B II b, muže, ženy a děti pohromadě, i když v různých blocích. Rodinní příslušníci se mohli po pracovní době vidět a tím byli vězni rodinného tábora privilegováni. Proč, to nikdo nevěděl, a také jsme nevěděli, že máme v papírech označení SB – Sonderbehandlung.

Jinak byl náš život stejně trpký jako život ostatních osvětimských vězňů, možná horší, protože jsme trpěli neustálým hladem, sužovala nás těžká práce, zima, špína, hmyz a celková degradace. Když jsem kdysi psala o životě v B II b, vybrala jsem si jako motto citát z Kafkovy povídky Proměna: „*Když se Řehoř Samsa jednoho rána probudil z nepokojných snů, shledal, že se proměnil v jakýsi nestvůrný hmyz*“. Neří náhoda, že jsem si tuto větu vybrala. Život v Terezíně také nebyl snadný, ale tam jsme se mohli cítit ještě lidmi. V Osvětimi se o nás smýšlelo jako o hmyzu, a také se tak s námi do všech důsledků zacházelo. Děti na tom byly o poznání lépe, žily na dětském bloku, kde se jim nezapomenutelný Fredy Hirsch snažil připravit alespoň trochu snesitelný život.

Na začátku jsme vůbec nevěděli, co nás čeká. Naše představivost nestačila na to, abychom vytušili, čeho jsou Němci schopni. Jako tisíce před námi a tisíce za námi jsme šli odevzdaně do transportu. Čekali jsme nějaký horší Terezín, pracovní tábor, a teprve když jsme po třech dnech podepsali dokument, který o nás mluvil jako o zatčených a vězních KT Osvětim, se nám otevřely oči. Ale pořád jsme netušili, že Osvětim se rovná rozsudku smrti. Někteří Poláci sice při pohledu na nás zvedali prst k nebi a prozpěvovali „*Do komína, do komína*“, ale my jsme si mysleli, že nás chtějí jen postrašit. Nadějí na osvobození jsme neztráceli.

Po kruté zimě, která si vyžádala oběti

(pokračování na str. 7)

(pokračování ze str. 6)

mezi slabými a nemocnými, na samém začátku jara, nám rozdali dopisnice. Směli jsme psát domů, ale jen s datem o čtrnáct dní pozdějším. Měli jsme za to, že se tím má zastřít dlouhá doba, potřebná k cenzurování. Dumali jsme, jak zašifrovat sdělení, že strádáme a hladovíme. Pak se lavi novitě rozšířila zpráva, že zářijový transport pojedje na práci do Heydebreku. Nastalo velké stěhování, na jedné straně lágru byly bloky zářijového a na protější straně prosincového transportu. Nikdo nepochyboval o Heydebreku! Potom se vězni ze zářijového transportu přestěhovali do vedlejšího karanténního tábora, do A lágru. Děti a staří zůstali u nás. V noci z 8. na 9. března (datum jsme tehdy neznali, náš čas měřil gong (železná tyč, do které se tlouklo ráno a večer, roční období jsme odhadovali pouze podle počasí), nás vytrhl ze spa-

ní řev motorů, dupot okovaných bot, drsné hlasy a křik. V bloku, jindy i v noci osvětleném, byla naprostá tma a venku ten nelidský hluk. Leželi jsme jako zmrazeni, sotva jsme dýchali, čekali, zda nepřijdou k nám. Běsnění venku se stupňovalo, měli jsme srdce až v krku. Věděli jsme, že se děje něco nepopsatelně hrozného, ale nevěděli jsme co. Náhle slábnul řev motorů a rozhostilo se hluboké ticho. Ráno zely všechny bloky, kde byli naši druhové ze zářijového transportu, prázdnotou. Vedlejší A lágr byl též prázdný. Doufali jsme, že mladí jsou v onom záhadném Heydebreku, ale co staří a nemocní, co děti?

Za dva dny objevila děvčata ze skladu šatstva oděvy našich druhů. Poláci – nositelé zpráv, kteří chodili do našeho lágru na práci, potvrdili Jobovu zvěst. Šli do plynu, všichni, mladí, staří, všichni do jednoho a když už věděli, kam jdou, začli zpívat – Hatikvu a Kde domov můj.

Nastal zlom, od tohoto okamžiku jsme byli v zajetí neustálého strachu, který nás neopouštěl ve dne ani ve snách. Zářijový transport byl vyvražděn přesně na den – půl roku – po příchodu do Osvětími. A když v květnu přijel další transport z Terezína, nepochybovali jsme, že se náš osud naplní co nevidět. Tentokrát to bylo trochu jinak. V táboře se konaly selekce, Mengele a Klein vybírali práce schopné. Ti byli poslání na otrocké práce do Německa. Ostatní, tj. nemocní, staří a matky s dětmi, které své děti nechtěly opustit, šli na smrt do plynové komory.

Vzpomínka na naše mrtvé nás provází neustále, jako rána, která se nikdy nezahojí.

(Z projevu **Margity Herrmannové** k 53. výročí největší hromadné vraždy židovských obyvatel z českých zemí v Osvětími-Birkenau)

Kuratorium Nadace Tereziánská iniciativa

Předsednictvo Tereziánské iniciativy jmenovalo nové čtyři členy kuratoria Nadace Tereziánská iniciativa, protože dosavadním jeho členům uplynulo jejich tříleté funkční období. Podle statutu je úkolem kuratoria pečovat o zdroje nadace, podporovat činnost představenstva a vykonávat dohled nad jeho působností. Novými členy kuratoria jsou docent ing. Hanuš Schimmerling a dr. Michaela Vidláková, dále docentka dr. Helena Illnerová, dcera tereziánského vězně Karla Laguse, v současnosti místopředsdkyně Akademie věd České republiky, a Jiří Šitler, zástupce vedoucího teritoriálního odboru na Ministerstvu zahraničních věcí. Pátého člena kuratoria jmenuje podle statutu Zahraniční úřad Spolkové republiky Německo, a jím se stal německý velvyslanec v Praze dr. Anton Rossbach.

Nové kuratorium se sešlo poprvé 9. června společně s představenstvem nadace v budově Židovské radnice. Předsedou kuratoria byl opět zvolen předseda Tereziánské iniciativy Hanuš Schimmerling. Kuratorium schválilo zprávu o činnosti nadace v roce 1996 a zprávu o projektech roku 1997, dotovaných Spolkovou republikou Německo.

Na základě zprávy, kterou podal Miroslav Kárný, představenstvo a kuratorium podrobně projednalo plnění jednotlivých

(pokračování na str. 8)

Devět poznámek k muzeu ghetta

I *Snad všichni, kdo přežili holocaust, důvěrně znají úzkostný pocit nesdělitelnosti svých prožitků. Právě z tohoto pocitu pramení citlivost a pozornost, s nimiž vnímáme každé slovo, každý pokus o pravdivé zobrazení tragedie našich generací ve čtyřicátých letech.*

Proto jsme hned po návratu demokratických poměrů v České republice začali vkládat tolik úsilí do koncepční přípravy a poté do výstavby Muzea ghetta. Zápasili jsme i s časem, aby muzeum – byť za cenu určitých improvizací v libretu a výtvarném řešení jeho expozice – mohlo být otevřeno už při mezinárodním setkání k 50. výročí vzniku tereziánského ghetta v roce 1991.

II *Naše muzeum tedy není žádným produktem úřadů, vybudovali jsme je sami. Nebylo nikoho, kdo by za nás jednal s ministerstvy, ambasádami a všemožnými institucemi, kdo by za nás prosadil původní myšlenku, zasadil se o budovu, projekty, rozpočty, zahraniční finanční dotace. A zejména nebylo a nadále není nikoho, kdo by za nás mohl v obnovených i nových expozicích muzea věrohodně a celistvě ukázat osudovou úlohu Terezína. Proto by se ani Muzeum ghetta samo nemělo v dalším vývoji vzdalovat od Tereziánské iniciativy.*

III *Expozice Muzea ghetta poprvé souborně zveřejnila údaje a doklady, do té doby skryté v šeru depozitářů nebo i jen v naší paměti. To bylo pro tuto chvíli dost, ale dnes už je to málo. V budoucí expozici máme již prokázat a zvýraznit specifickou tvář tereziánského ghetta, nemající období nikde jinde v soustavě nacistických koncentračních táborů.*

IV *K plnění svých přízračných funkcí sběrné a decimační stanice na cestě k plynovým komorám, a současně i kulisy, zastírající genocidu Židů, bylo ghetto podrobena ničivému, ale také rozporuplnému režimu, formujícímu jeho tvář.*

Ghettu byl ustanoven Ältestenrat, samospráva jen fiktivní vůči komandatuře SS, ale skutečná i autoritativní ve vztahu k vězňům. Ghetto bylo střeženo podél pevnostních hradeb, ale vnitřní město stíhaly jen přepadové kontroly SS, které nepronikaly do hloubi vězeňských ubikací. Ghetto mělo aranžovat potěmkinskou „zábavu pro volný čas“, ale pod touto rouškou se prosazovaly pozoruhodné tvůrčí snahy. Byl hlad, ale ještě ne ten smrtelný, který nás čekal později.

Právě na pozadí takových souvislostí a rozporů má nová expozice zobrazit děje a události, v nichž vězňové vytvářeli sice nenaplněnou, ale přesto zázračnou možnost přežít.

(pokračování na str. 8)

(pokračování ze str. 7)

V Terezín svíral na malé ploše mezi šancemi časem až 58 tisíc vězňů. Tehdy před 55 lety jsme v ghettu denně rozhořčeně odsuzovali skutečné či domnělé chyby Ältestenratu, korupci, protekcionářství a jiné temné stránky našeho živoření. A přece ta pospolitost tisíců vězňů, z níž více než třetina byli starci, stařeny a děti, vybuďovala nespočet ubikací, rozvody energie a vody, parní centrálu, dálkové topení pro kuchyně a pekárny, umývárny a prádelny, dezinfekční a požární stanice, improvizovala nemocnice, ošetřovny, porodnici, domov pro kojence, péči o děti, řemeslné služby, ba i 2 knihovny, obřadní místnosti, pohřební službu, nevzpomenu si na všechno. A ve sklepeních a na kasárenských půdách se rozvíjel hudební, divadelní, výtvarný, literární, přednáškový život ve všem všudy prolamující hranice, které měla vymezené Freizeitgestaltung.

VI Ve střetu s vražedným antisemitismem si lidé ověřovali své národní vědomí – české, německé, rakouské. Stvrzovali si svoji sounáležitost se společenstvím národa, z něhož byli náhle vyvrženi. Nemálo mladých intelektuálů zaujímalo přitom radikální politické postoje, například názory marxistické, často osobitě odstíněné, jiní hledali východisko v sionismu. Tyto a související otázky vyžadují zveřejnění tím spíše, že byly u nás donedávna jakoby tabuizovány.

VII Odlehlost Památníku Terezín a vzdálenost Muzea ghetta od Malé pevnosti pro nikavě ovlivňují počet návštěvníků expozic. Malou pevnost loni shlédlo 228 531 osob (asi 85% ze zahraničí), Muzeum ghetta jen 71 338 osob (asi 93% ze zahraničí). Vzájemný poměr návštěvnosti uvedených objektů se v průběhu posledních let příliš nemění. Návštěvníků, kteří po prohlídce Malé pevnosti zhlédnou také naše muzeum, je dokonce ve skutečnosti ještě méně, než naznačuje statistika (ta zahrnuje i zahraniční návštěvy, cílené jen do bývalého ghetta).

Je to důsledek rutinního průběhu zájezdů do Terezína. Jejich účastníci vystoupí na parkovišti u Národního hřbitova a odeberou se do nejbližšího objektu – Malé pevnosti. Prohlídka tam trvá nejméně dvě hodiny. Pak už je čas pomalu pomýšlet na občerstvení a návrat domů (myslím, že leckterý účastník zájezdu se přitom ani nedozví, že bývalé ghetto a jeho muzeum existují). Jsou to ty příznačné „objektivní okolnosti“, jimž nesmíme nikdy tak docela uvěřit. Zatím se dělá málo pro lepší informovanost cestovních kancelářů a průvodců po Památníku Terezín, publikační činnost není právě vynalézavá, v Terezíně chybí účinný orientační systém.

VIII Je-li nejisté, zda zájezdy do Terezína mohou ve svém vymezeném čase shlédnout expozice jak Malé pevnosti tak i Muzea ghetta, kdo vůbec navštíví ještě také připravované výstavy v Magdeburských kasárnách? Budou tam instalovány stálé expozice hudby, divadla, literatury, výtvarné tvorby v ghettu a replika vězeňské ubikace. Podle všeho tam přijdou, až na výjimky, pouze hosté připravovaného Střediska setkávání mládeže, nebo jen odborně motivovaní zájemci. Tím není oprávněnost nových výstav nijak zpochybněna, spíše to jen podněcuje k zamyšlení nad jejich obsahem.

IX Stěžejní příklady kulturní a umělecké tvorby v ghettu jistě nelze vyjmout z hlavní expozice v budově někdejší školy. Budou v Magdeburských kasárnách nutně opakovány, faksimilovány, a rozvedeny do šíře, odpovídající hlubšímu, snad i badatelskému zájmu. Bude přitom na místě klást si podstatně náročnější cíle, než by bylo pouhé tematické sestavení dostupných údajů a předmětů.

Terezínské tvůrčí práce – alespoň ty závažné – promlouvají o duchovní orientaci svých tvůrců a interpretů, o jejich myšlenkovém zázemí, etnických a citových kořenech. Například význačným jevem hudby v ghettu bylo, že zvláště v ní, především ve sborech a koncertních provedeních oper, byly společným vystupováním českých, rakouských, německých zpěváků i sólistů či dirigentů překlenovány rozpory mezi národními vězeňskými komunitami.

Výstavy v Magdeburských kasárnách by rozhodně měly být i vynikající galerií osobností, jimž jsme nejen my, ale celá česká kultura mnoho dlužni.

Jiří Kotouč

(pokračování ze str. 7)

projektů 1997 a stanovilo, že v příštím roce budou stěžejními projekty nadace: české a německé vydání Terezínských studií a dokumentů, příprava třetího dílu Terezínské pamětní knihy (Němečtí židé v Terezíně) a rekonstrukce Muzea ghetta v Terezíně.

V diskusi dr. Wolfgang Erdmannsdörfer, zastupující německého velvyslance, ocenil serióznost nadace v hospodaření s poskytnutými dotacemi i konkrétní výsledky její činnosti. Místopředseda představenstva prof. Ernst Lutz Ehrlich doporučil vydat prospekt, který by informoval o Nadaci Terezínská iniciativa, jejím poslání a plánech do budoucna.

Společným usnesením bylo rozhodnuto předložit německému velvyslanectví žádost, aby Spolková republika Německo přispěla na uvedené a některé další projekty roku 1998 dotaci ve výši 150 000 marek. Současně bylo dohodnuto, jak prezentovat perspektivní projekty nadace Česko-německému fondu budoucnosti.

Miroslav Kárný

Některé úvahy o úkolech a zaměření mezinárodního střediska setkávání a výchovy mládeže v Terezíně

Z popudu Terezínské iniciativy a organizací spolupracujících s naším sdružením, jako výsledek dlouholeté pedagogické zkušenosti pracovníků Památníku Terezín a na základě finanční podpory ministerstva kultury, Nadace TI a dalších institucí, zahajuje v těchto týdnech mezinárodní středisko setkávání mládeže svou dlouho očekávanou činnost. Na základě četných diskusí a konzultací se zainteresovanými činiteli, v souladu s dosavadními zkušenostmi z jiných památníků utrpení a odboje proti nacismu bych zde chtěl shrnout některé myšlenky, úvahy a návrhy. Mohly by být příspěvkem pro činnost a budoucí rozvoj střediska setkávání.

Výchozí situace

Dle výroční zprávy o činnosti Památníku Terezín v r. 1996 narostla návštěvnost mládeže ze zahraničí v Muzeu ghet-

ta o 79,3% ve srovnání s předchozím rokem, mládeže z České republiky o 29,4%. Absolutně to ovšem znamená, že v muzeu ghetta v roce 1996 bylo 39 984 mladých ze zahraničí a 3 026 z českých zemí, což není zrovna uspokojivé. Jsme přesvědčeni, že důvodem je poměrně lhostejný vztah naší mladé generace k temným kapitolám dějin nacistické okupace, zatímco počet svědků této doby každým rokem klesá. To znamená, že stojíme před problémem zachování památky událostí nacistické hrůzovlády, zvláště genocidy českých židů. V České republice se projevují v řadách učitelů občanské výchovy, dějepisu, češtiny atd. důsledky jednostranného tradování nejnovějších dějin národa. Realitou současné doby je, že u nás i v jiných zemích narůstají projevy rasismu, pravicového extremismu, nepřátelství vůči cizincům apod. Proces dorozumívání a usmíření stagnuje.

Z uvedeného vyplývá, že musíme důsledněji vyvozovat pedagogické konsekvence ze zkušeností doby pronásledování a odporu, zejména pak ze zkušeností vytrvání a odboje, důsledky pro školní i mimoškolní výchovu, stejně jak pro studium na vysokých školách a univerzitách. Pro Tereziňskou iniciativu to znamená, věnovat plnou pozornost vznikajícímu mezinárodnímu středisku setkávání a výchovy mládeže v Tereziňě. Bude bezesporu prvním a jediným svého druhu v naší zemi. Malá i velká pevnost dávají jedinečnou možnost využít nyní a také v budoucnosti emocionálního vlivu nedávných historických událostí. Zde lze jako v žádné jiné lokalitě předávat zkušenosti utrpení a odporu lidí.

Z tohoto důvodu považujeme Tereziň za obzvláště vhodné místo pro setkávání

mládeže z České republiky a ze zahraničí, neboť vykazuje zvláštní specifické rysy, z nichž uvádíme:

– *pedagogickou práci v období ghetta*, která se projevila např. v dětských kresbách, mládežnických časopisech, které se z doby okupace zachovaly;

– *uměleckou tvorbu vězňů na různých úsecích*, která představuje nejen autentické svědectví zvláštní hodnoty, nýbrž i další inspiraci, zejména literární (např. Josef Bor, Jiří Fränkl, Ruth Klügerová, Ruth Eliasová, Cordelia Edvardsonová a mnozí další). Totéž se týká výtvarného umění a hudební tvorby;

– *organizace života v nuceném společenství*, její historické, sociologické, psychologické zpracování a hodnocení, jak v podmínkách ghetta, tak v rámci policejního vězení na Malé pevnosti.

Středisko setkávání bylo dosud realizováno v rámci rozpočtu ministerstva kultury. Šlo v podstatě o rekonstrukci Magdeburských kasáren (v době ghetta sídla tzv. Rady starších) a o základní vybavení střediska. Do budoucna má být závislé na rozpočtu památníku. Má-li však středisko skutečně plnit své celostátní poslání, bude třeba je vybavit od samého počátku především specificky kvalifikovaným personálem, vhodnou knihovnou, mediálními prostředky, audiovizuální aparaturou atd., jakož i finančními prostředky pro běžné provozní náklady. Bude např. vhodné zřídit fond pro financování cestovního a ubytování, zejména pro vzdálenější české školy.

Tereziňská iniciativa předpokládala podobné potřeby a dala popud k zakládání podpůrných spolků, především v SRN. Zatím existují již tři a jejich účelem je podnítit zájem o dějiny ghetta, města Tereziňa a Památník Tereziň ve

veřejnosti spolkové země, ve které působí. Podle svých stanov zaměřují svou pozornost zejména na činnost střediska setkávání, na zprostředkování vhodných odborníků a organizátorů, kteří spolu s pracovníky Památníku Tereziňa a bývalými vězni povedou činnost mezinárodního střediska. Bude zajisté účelné uvažovat také o zřízení metodické rady, dát i zde bývalým vězňům možnost vyjádřit se k zaměření programů a využít ještě možnosti jejich aktivního vystupování a sdělování zkušeností.

Vznikající středisko setkávání by mělo být od samého začátku využito zejména pro tyto úkoly a vybrané skupiny:

– skupiny mládeže shromážděné v pracovních skupinách na seminářích v rámci mimoškolní politicko-sociálně-pedagogické výchovné práce škol různých stupňů, organizací mládeže a dalších institucí;

– semináře v rámci dalšího vzdělávání učitelů;

– studijní pobyty pro studenty pracující na diplomových, magisterských a doktorských zadáních, obzvláště pokud jde o nastávající pedagogy, historiky, sociology apod.;

– semináře pro pracovníky sociálně-pedagogické a pedagogické;

– speciální semináře pro odborníky v oblasti pedagogiky památníků;

– setkání studentů teologických fakult apod.

Středisko setkávání bude součástí celkového plánu rozvoje infrastruktury regionu Tereziňa a Památníku Tereziň. Je natrvalo nepředstavitelné, že by mezinárodní středisko mládeže mohlo existovat bez jeho začlenění do sociálního a kulturního života města a oblasti.

Hanuš Schimmerling

Památník Tereziň uvítal možnost využití části kasáren Jana Jiskry z Brandýsa, opuštěných armádou ČR, k realizaci svých projektů. Mezi nimi zvláštní místo zaujímá myšlenka zřízení Střediska setkávání, otevřeného pedagogům, badatelům, ale především mladým lidem z celého světa. Inspirací přitom byly zkušenosti podobných středisek, pracujících již po několik let v Osvětimi a Buchenwaldu.

Získané prostory byly pro záměry Památníku Tereziň o to vhodnější, že v letech existence tereziňského ghetta se právě zde, v tehdejších Magdeburských kasárnách, nacházelo sídlo orgánů tzv. židovské samosprávy a uskutečnila se zde řada kulturních aktivit vězňů.

Nový objekt Památníku Tereziň

Objekt je tvořen částí bývalého kasárenského objektu, obřádkem do Tyršovy ulice. Sestává z přízemí, dvou pater a půdního prostoru. V přízemí bude ve vestibulu pro návštěvníky stanoviště informátora, pokladna a prodejna literatury a upomínkových předmětů. V levé části přízemí budou prostory pro uložení sbírek Památníku, kancelář správce sbírek a pracoviště odborného pracovníka sbírkového oddělení. V pravé části přízemí se budou nacházet zařízení, jež budou součástí Střediska setkávání. Jedná se o kuchyň, jídelnu, kanceláře vzdělávacího oddělení a sociální zařízení.

Celé první patro objektu bude vyhrazeno novým stálým expozicím, navazujícím na kmenovou expozici v Muzeu ghetta. V levé části výstavního patra se bude nacházet replika ubikace vězňů z doby ghetta v typickém tereziňském kasárenském objektu. V sousední míst-

(pokračování ze str. 9)

nosti bude umístěna expozice „Hudba v terezínském ghettu“ se studijním koutem pro zájemce o hlubší poznání této problematiky. Celý prostor bude ozvučen a vybaven menším počtem míst k sezení, umožňujícím poslech nahrávek hudby autorů, kteří žili a tvořili v ghettu.

Těžištěm tohoto patra bude expozice „Výtvarné umění v terezínském ghettu“, zabírající prostor v celé jeho střední části. Vystavena zde budou především díla H. Fritty, O. Ungara, L. Haase, F. Blocha a P. Kiena. Připomenuty však budou i práce řady dalších i méně známých autorů, které představují nezastupitelné svědectví o životě, nadějích i úzkostech vězňů.

V pravé části patra vznikne expozice, věnovaná české i německé literární tvorbě v ghettu, jež přiblíží jak různé formy této tvorby, tak ilegální časopisy. Ve vedlejším prostoru bude prohlídkový okruh zakončen expozicí o divadle v terezínském ghettu, evokující atmosféru nezapomenutelných uměleckých zážitků, spojených pro vězně s touto součástí tehdejšího kulturního života.

Druhé podlaží obsáhne ubytovací prostory Střediska setkávání. Všechny obytné buňky budou vybaveny sociálním zařízením odpovídajícím mezinárodnímu standardu. Kapacita bude variabilní podle způsobu úpravy lůžek a pohybovat se bude od 44 do 75 ubytovaných. Ubytovací část zahrne rovněž prostory pro besedy a další klubovou činnost s možností přípravy menšího občerstvení.

V půdním prostoru je zamyšleno vytvoření repliky divadla, rekonstruovaného podle scén, jež existovaly na půdách v době ghetta. Toto zařízení má být vybaveno technickým zázemím tak, aby mohlo sloužit nejen jako součást expozic a navazovat na stálou výstavu o divadle v terezínském ghettu, ale zároveň sloužilo jako hlavní přednáškový a seminární prostor Střediska setkávání. Počítá se samozřejmě i s tím, že právě zde budou příležitostně pořádány koncerty a divadelní představení z děl autorů spojených s ghettom. Pro tento účel je v divadle pamatováno na šatnu a sociální zázemí. Tento prostor stejně jako výstavní patro bude přístupný výtahem upraveným i pro osoby na invalidních vozíčkách.

Památník Terezín předpokládá postupné uvádění nového objektu do provozu od jara roku 1997. Neseriózní přístup dodavatelské firmy, jež neustále odkládala odstranění kolaudačních závad, však vedl k nevídanému zpoždění všech prací. Věříme však, že již v tomto roce budou jednotlivé prostory postupně do provozu uváděny. O průběhu jednotlivých kroků budeme informovat.

-PT-

Na sněmu Terezínské iniciativy v listopadu minulého roku vystoupila v diskusi se svým příspěvkem Margita Kárná. V jeho závěru vyslovila své námítky ke scénáři hry „Sladký Theresienstadt“ a tím dala podnět k následujícím dvěma poznámkám. Hru uvádí pražské divadlo Archa.

Hořké vzpomínky na sladký Terezín

Lidé, kteří přežili Terezín, jsou dnes velmi staří. Jejich vzpomínky na Terezín mají hodně hořkou příchut. Nicméně i oni si nejdou vzpomenou na příhody humorné, na věrné přátelství, na štěstí sytého oběda. Tohle dovede zpracovat Arnošt Lustig, u něho šťastné chvíle na pozadí tragiky působí téměř jako ironický osud. Jen jednou jsem slyšel úvahu o šťastných chvílích, když Luděk Eliáš odhaloval pomník ve Schwarzhelde. Řekl zhruba: *I tam jsme se dovedli radovat, být chvíli spokojeni, i tam jsme prožívali své lásky. Tolikrát opakovaný Brundibár a stále zdůrazňování kulturního života, hudby v Terezíně, má i svou negativní stránku – u ne dost poučených vzniká dojem, že to je dokonce to hlavní z Terezína.*

Velká většina těch, kteří přežili Terezín, prošla ještě dalšími tábory. Zjistili, že terezínskou hrůzu lze ještě stupňovat. Závojem dalších prožitků mají vlastně zkruslený pohled.

Lidé, kteří prošli Terezínem, jsou velmi staří. U velké většiny z nich se ustálil estetický kánon, který je pokračováním minu-

lého století, v lepším případě první poloviny tohoto století.

Lidé, kteří přežili Terezín – a nejen Terezín, mají tuto zkušenost vrytu velmi hluboko a brání se jejímu zkreslování, i zkreslování uměleckému, které má umocnit zážitek z nějakého díla.

Když Styron napsal Sofiiinu volbu, mnoho z těch, kteří přežili Osvětim, se cítilo dotčeno. Život v táboře nebyl vyličen dost věrohodně, osud Sofie je výjimečný, denní život v pekle Osvětimi není vidět.

Když byl Styronův román zfilmován, kritika vzrostla, šla až k tomu, že okna nebyla dole, ale nahoře (přítom v jednotlivých částech Osvětimi byla okna různě).

Když Spielberg natočil svůj Schindlerův seznam, ozvaly se opět zamítavé hlasy – od těch estetických: *závěr je nevkusný, je to sladkobolné, vypočítané, prefabrikované na city; až po „věcnou“ kritiku: esesáci nikde nebydleli tak blízko tábora, aby mohli vězně střílet rovnou ze své ložnice, protože na to byli příliš zbabělí.*

Když nyní přichází Arnošt Goldflam se svou hrou Sladký Terezín, ozývají se ze strany obětí holocaustu tytéž hlasy. Arnošt Goldflam se narodil v roce 1946, Terezín tedy neprožil a prožít ani nemohl. Arnošt Goldflam je úspěšný herec, režisér a autor. Natolik úspěšný, že by si svým židovstvím

nemusel komplikovat život. A přece, až jednoznačně český umělec, ke svému židovství se hlásí.

Arnošt Goldflam píše pro svou dobu, pro lidi, kteří Terezínem neprošli, pro lidi mladší a lidi nové estetiky. Píše pro dnešní dobu, vzdálenou ghettu víc jak půl století, píše pro lidi, kteří se přece jen o tuto historii zajímají, ač kolem sebe neustále slyší: Už snad těch koncentráků bylo dost.

Píše pro dobu postmoderní. V době postmoderní ztrácí nejen umění, ale i život kontinuitu, je rozdroben, často až k nerosozumitelnosti. I jeho morální hodnoty jsou velice zpochybené.

Proto je jeho Terezín hodně jiný, než ten historický – realistický. Je rozdroben do nepatrných úseků, ty úseky spolu ani nesusouvisí. Koneckonců – jeho hrdina – ne zrovna morální Willy Mahler, byl v podstatě terezínský donchuán.

A přece dokázal Goldflam nejméně tři věci: nalézt v rozdrobeném obraze Terezína svorník, podtrhnout velmi zřetelně tragiku Terezína a dokonce morálně omluvit (nebo spíš alespoň pochopit) Willyho Mahlera.

Ten svorník je dán hlavně postavou Mahlera, ale i postavou terezínského režiséra Gerrona, který díky úkolu, který dostal od SS, se opět cítí být člověkem, pánem, režisérem Gerronem. Tady vrůstá do problematiky židovské problematika umění o sobě. Gerron nakonec chápe, že jeho dílo je podlé a ptá se – ptá se autor – ptáme se my

(pokračování na str. 11)

(pokračování ze str. 10)

s ním – co všechno umělec smí? Doslova: *Smí umělec odejít od započatého díla?*

A hledme, nikdo dnes nepochybuje o tom, že Gerronovo dílo je podvrh, falzum. Ono směšné: Vůdce daroval Židům město ... A přece tento film zároveň zachoval mnoho pravdy, je citován, je vmontován do nových prací o Terezíně.

Mezi Gerronovým filmem a Goldflamovým představením je cosi společného. Je to zkrácení obrazu Terezína. Ještě jsou svědectví účastníků. Goldflamova hra bude hrána ještě mnohokrát, až už přímí pamětníci Terezína nebudou, až nebude žít poslední dítě narozené v Terezíně 9. května.

Goldflam nabízí i pohled na Williho Mahlera. Tento donchuán je duševně věrný své Mařence, což nechá Goldflam ironicky a přesto účinně proklamovat árií z *Prodané nevěsty*: *Jak možno věřit, že bych já prodal svoji Mařenku ...*

Mahler je vyšinutý z rovnováhy, a kdo z nás nebyl?

CARPE DIEM, je jeho devíza, užij si sexu, milování, lásek!

Zaslechl jsem, že je představení přerežirováno – to může být pravda. I v tom je představení postmoderní. Významné obrazy se odehrávají hned na několika místech jeviště, nicméně – představení je promyšlené.

Scéna bez opony je rozdělena rozestupujícími se vraty. Chvillemi má divák dojem, že cítí jejich váhu, tíhu. Jsou to vrata jakoby železná. A je to symbol, z něhož až mrazí. Willyho rodina je zřejmě zcela asimilovaná, Willy má svou Mařenku, která zůstala za vraty, za předělem. Před vraty, v Terezíně, je smrt. Přitom Mařenka není podána idealizovaně, svému milému se ani neozvala, symbolicky vstoupí do jeho světa jen jedenkrát. A je záměr autorův nebo režisérův, že je podána trochu jako dívka lehčích mravů – v dlouhé róbě, s nahými zády, s vysoko vystřiženou sukni a typickými podvazky?

Willyho bratr je ženatý, ale jeho česká žena se dá rozvést – žena i manželka jsou podány v nepříznivém světle. (Nenadělal si autor už předem nepřátele? Typické to samozřejmě není, dnes není možné sečíst jaká část nežidovských manželů a partnerů tak jednala. Jiní byli do krajnosti obětaví... Básník má právo vidět jednostranně.)

Willyho bratr tedy skončí také za symbolickými vraty, za nimiž zůstal život posledního setkání Willyho a Mařenky v útulné kavárně. Z cizího světa za vraty přichází i esesácký velitel tábora – smrt – který jediný má právo vstupovat do terezínského nedefinovatelného prostoru. (Mařenka tam vstoupila jen jako snová vidina.) Vrata se

proměňují v hranici mezi položivotem terezínským a zatím neznámým neživotem transportů, odjíždějících se zlověstně supějící a kouřící lokomotivou někam na východ. Nakonec se vrata otvírají jako nenasytý chřtán osvětlimských plynových komor a „plyn“ z nich stoupá až do hlediště. Jsou to vrata docela reálně připomínající vrata před rošty (asi nejen pražského) krematoria. Vrata mezi životem a smrtí.

Ne, není asi dáno, aby Goldflamově hře porozuměli všichni pamětníci, ale nelze ji kacířovat. Je na ni vyprodáno, představení, které jsem viděl koncem ledna 1997, bylo hojně navštíveno evidentně nežidovskou mládeží. Vynutilo si deset pomyslných opon (oponu toto představení nemá), desetkrát se šli herci klanět. To je úspěch, hra mluví k dnešnímu divákovi, mluví k mladým. Těžko si přát víc.

Jiří Franěk

Hořké vzpomínky na hořký Terezín

Když mi Jirka Franěk sdělil, že mi pošlou poslat své mínění o divadelní hře *Sladký Theresienstadt*, abych je předal k uveřejnění do časopisu, dodal ústně: „Obávám se, že se ve svých názorech neshodneme jako v určité jiné problematice.“

Jeho recenze a zejména poznámka o očkávané neshodě spolu s předběžnými zprávami o hře mě k ní předem naladily odmítavě. Zároveň podnítily zvědavost přesvědčit se sám a udělat si vlastní úsudek. Využil jsem první příležitosti a začátkem února jsem na hru šel.

Měl jsem předem zaujaté negativní stanovisko a už jsem si pro svůj zamýšlený příspěvek k Franěkově recenzi vymyslel titulek, aby s malou úpravou jeho titulku už sám o sobě vyjádřil mé opačné ocenění hry. Titulku jsem použil, přestože jsem svůj apriorně odmítavý přístup změnil.

Ve svém postoji ke hře, zaujatým stejně mylně před jejím shlédnutím, jak tomu bývá obecně i v jiných případech, jsem přemýšlel – v obavě, že hra víc uškodí, než prospěje – také o větě, kterou divadlo Archa na letáku propaguje: „*I v Terezíně se filmovalo, i v Terezíně se lidé milovali, i v Terezíně zněla hudba...*“ Fantazíroval jsem, že přece stačí, aby si lidé neznalí faktů odmyslili ta tři „i“, a věta dostane jiný, zkrslující a nebezpečný smysl. A to v době, kdy v určitých kruzích zesilují snahy o prosazení lži o „osvětlimské lži“ a kdy se jasně ukázalo, že politické špičky a příslušné instituce nemají na plnění závazků Německa k dosud

žijícím obětím holocaustu na německé straně ochotu a na naší zájem.

V kterési předscéně spustili Jan Werich s Miroslavem Horníčkem vtipnou klauniádu o (tehdy) současných hrách a o těch špatných hovořili jako o „hokeji“. Měl jsem po dlouhé době po spatření *Sladkého Theresienstadtu* jistotu, že jsem nebyl v divadle na hokeji.

Nemám k Frankově recenzi už co dodat. Jen to, že se s ní ztotožňuji a že mě hra ani v jediném okamžiku „neurazila“, čehož jsem se předem obával.

Pavel Stránský

VERDIHO REKVIEM V TEREZÍNĚ

V areálu bývalého koncentračního tábora v Terezíně bude 7. září uvedeno slavné *Verdiho Requiem*. Provedou je němečtí a čeští hudebníci pod vedením dirigenta Gerda Albrechta.

Koncertem má být připomenuta památka klavíristy a dirigenta Rafaela Schächtera, který nastudoval *Requiem* se sborem a sólisty terezínských vězňů. Koncert byl v roce 1944 proveden třikrát nebo čtyřikrát a zařadil se mezi stovky hudebních a uměleckých akcí, které se v ghettu konaly.

Rafael Schächter, stejně jako většina účinkujících i diváků, se stal obětí nacistického vyhlazování Židů.

PAMĚTNÍ DESKY UMĚLCŮM

Terezínská iniciativa a Židovská obec v Praze (za přispění skupiny přátel ze Švýcarska) připravují na neděli 31. srpna v 11.00 hodin odhalení pamětních desek významným židovským umělcům, kteří zahynuli v koncentračních táborech a nebylo jim dopřáno vlastního hrobu. Desky budou odhaleny na židovském hřbitově ve Strašnicích v blízkosti hrobu Franze Kafky. (Židovský hřbitov, Izraelská 1, Praha 10, stanice metra A – Želivského).

Zveme všechny k účasti!

DEVĚT SET SVAZKŮ

Nadace Terezínské iniciativy, která se angažuje v projektech souvisejících s vědeckým výzkumem dějin terezínského ghetta a vyhlazování Židů nacisty, zpřístupnila veřejnosti svou knihovnu. (*Náš časopis o tom přinesl zprávu v 9. čísle.*)

V knihovně je zatím na devět set svazků, zejména cizojazyčné literatury, vztahující se ke druhé světové válce a holocaustu. Knihovna je veřejnosti přístupná v pracovní dny (mimo středu) od 9 do 11 hodin. Adresa knihovny: Praha 1, Dlouhá 37.

PROMINENTI V GHETTU TEREZÍN

Ústav pro soudobé dějiny vydal koncem minulého roku zajímavou studii **Prominenti v ghettu Terezín 1942-1945**.

Její autorky Anna Hyndráková, Helena Krejčová a Jana Svobodová přehledně uspořádaly celkem tři samostatné seznamy prominentů:

- I. Seznam prominentů A
- II. Album prominentů
- III. Kartotéka terezínských prominentů

Jejich původ je různý: Seznam prominentů A byl převzat z knihy dánského autora, terezínského vězně Ralpa Oppenhejma, Album prominentů získaly autorky z izraelského kibucu GIVAT CHAIMI-CHUD, na jehož území se také nachází památník Beit Terezín, který jej získal od paní Goldsteinové, a Kartotéka terezínských prominentů byla nalezena v roce 1993 v ústřední kartotéce Federace židovských obcí a zavdala podnět ke zpracování celé studie. Úvodní část Heleny Krejčové objasňuje pojmy privilegovaných vězňů a prominentů a hlouběji osvětluje příčiny a důvody pro zařazení vězňů do kategorie prominentů.

Tato zajímavá publikace je k dostání ve vybraných knihkupectvích a v Ústavu pro soudobé dějiny.

Anna Lorencová

Děti na Rosselových fotografiích

Delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže dr. Maurice Rossel pořídil při své návštěvě Terezína 23. června 1944 několik snímků terezínských dětí. Spolu s jinými fotografiemi je zaslal říšskému ministerstvu zahraničí, dále Eichmannovu zástupci v berlínské centrále gestapa a také šéfovi německé bezpečnostní policie v Praze. Fotografie jsme vícekrát zveřejnili, např. v ročence Terezínské studie a dokumenty 1996. Dosud se nepodařilo žádné dítě na Rosselových fotografiích identifikovat. Až nyní nám napsala Charlotte Guthmann-Opfermannová, žijící v Houstonu, že na jedné z těchto fotografií je Kathie a její sestra, obě z hejmu L 414. Jejich příjmení neuvádí, pouze to, že Kathie je ona dívka, která „strýčkovi“ Rahmovi, esesáckému veliteli tábora, musela předat kytičku. Dokonce se „velmi domnívá“, že betruerka (opatrovnice) v pozadí

Příprava třetího dílu Terezínské pamětní knihy

V Terezíně bylo vězněno 42 000 židů deportovaných tam transporty z tehdejšího německého území. Jim bude věnován třetí díl Terezínské pamětní knihy. Tyto transporty byly vypravěny z 19 měst, z nichž tři jsou na polském území (Vratislav, Opole, Gdaňsk) a jedno na ruském (Královec).

Struktura knihy bude přizpůsobena této skutečnosti. Jména vězňů budou uváděna ve skupinách podle výchozích míst transportů. Uvnitř těchto skupin budou řazena abecedně, nejprve zahynulí, pak osvobození a posléze ti, jejichž osud nebyl zjištěn.

Největší skupinu tvoří 15 122 deportovaných z Berlína, dále 4223 deportovaných z Frankfurtu n. M., 3096 deportovaných z Mnichova, 2818 z Vratislavi a 2517 z Kolína nad Rýnem.

Základní záznamy o těchto vězňích v naší databázi máme. Nyní pracuje kolektiv historiků, archivářů, programátorů a operátorů na verifikaci a doplňování údajů na našich seznamech. Porovnávají se s originály transportních listin, s nejrůznějšími jinými archivními prameny, s regionálními publikacemi, zjišťují se rozporné údaje u personálních dat (např. tvaru jména a příjmení, data narození či úmrtí, místa osvobození) a hledají se cesty, jak rozpory vyřešit.

Všechna tato práce by byla nemožná bez spolupráce s německými vědeckými, univerzitními, archivními a muzejními pracovišti. Navázali jsme spolupráci s postupimským, nyní už berlínským, oddělením Spolkového archivu, který prověří správnost rozporných dat narození podle údajů sčítání z května 1939, využíváme výsledků výzkumného projektu odborníků ze Svobodné univerzity v Berlíně, pomáhají městské archivy v Mnichově, Hannoveru a Dortmundu i jiné, ale také Židovské muzeum ve Frankfurtu n. M., Aktivní muzeum německo-židovských dějin ve Wiesbadenu, Evropské kulturní centrum Duryška v Erfurtu i knihovna Judaica Germanica v Kolíně nad Rýnem.

Právě zkušenosti z prací na prvních dvou dílech Terezínské pamětní knihy nás poučily, jak důležitá byla spolupráce s bývalými terezínskými vězni a jejich rodinnými příslušníky. Nyní máme situaci obtížnější. Terezínských vězňů z Německa přežilo méně než českých a velká většina z nich už při osvobození byla vysokého věku. Obracíme se však na ně – samozřejmě především prostřednictvím německých židovských časopisů, ale i touto cestou, aby nám poslali údaje o sobě, svých rodinných příslušnících a známých, kteří byli v letech 1942-1945 vězněni v terezínském ghettu.

Miroslav Kárný

je ona sama, neboť všechny tyto děti znala nejlépe.

Pietní ozvučení Pinkasovy synagógy

Útvar holocaustu Židovského muzea v Praze připravuje od ledna letošního roku projekt ozvučení Památníku obětí holocaustu v Pinkasově synagóze. Inspirací k tomuto počínu bylo ozvučení památníku Jad Vašem v Izraeli, které výrazně přispívá k udržení klidné a důstojné atmosféry místa.

Pinkasova synagóga je od svého znovuotevření v dubnu loňského roku vystavena – tak jako všechny objekty a expozice Židovského muzea – mimořádnému návštěvníckému zájmu. Ve snaze dotvořit pietní atmosféru v synagóze a zklidnit zde návštěvnícký provoz přistoupilo Židovské muzeum k realizaci plánu ozvučit prostory vhodnou

hudbou kombinovanou s četbou jmen obětí, kterých bylo prozatím vybráno prvních pět set. Výběr jmen byl náhodný, zpracovaný tak, aby mezi nimi byly vyváženě zastoupeny oběti všech věkových skupin z celých Čech a Moravy, rodiny i jednotlivci. Každé jméno na seznamu je doplněno údajem o posledním bydlišti, věku a místě smrti. Přednesu jmen se laskavě ujali paní Vlasta Chramostová a pan Radovan Lukavský. V současné době je připraven pracovní demosnímek, v němž je vždy několikaminutová četba jmen obětí proložena hudebními sekvencemi s kadišem za mrtvé. Vzniká tak emotivní celek, který by měl vytvořit vhodnou zvukovou kulisu v památníku.

V nejbližší době tedy mohou pracovníci muzea spolu s odborníky z nahrávacího studia Cinemasound přistoupit k akustickým zkouškám v prostoru synagógy. Nevzniknou-li komplikace, budou první kompaktní disky s konečnou nahrávkou připraveny ještě během této turistické sezóny.

Gabriela Šaročková

KDYBY JEJICH PRARODIČE

27. leden, den osvobození Osvětími, se stal v Německu dnem památky obětí nacistů. Letos bylo v tento den kromě jiných akcí zorganizováno představení dětské opery *Brundibár* v šesti německých městech – ve Schwerinu, Mnichově, Mannheimu, Výmaru, Stuttgartu a ve Frankfurtu nad Mohanem.

Porozumí dnešní syté a trochu rozmazlené německé děti opeře, kterou jsme my, terezínské děti, tolik milovaly? Čím nám, dětem vězněným za hradbami terezínského ghetta, byl tehdy *Brundibár*?

Nebyla to jen dětská opera, pohádka s dobrým koncem jako všechny pohádky. Bylo to i vyprávění o tom, jak těžké je pro děti loučení s dětstvím, jak složité je zapadnout do nelehkého života dospělých a obstát v něm. Ale tehdy v Terezíně bylo pro nás toto představení i kouskem vzdáleného, už skoro zapomenutého předválečného života, po kterém jsme všichni tolik toužili.

Krásnou moderní a přitom dobře zapamatovatelnou hudbu Hanse Krásky si zpívalo, broukalo, hvízdalo celé ghetto. Libreto Adolfa Hoffmeistra mělo hluboký smysl, všichni jsme věděli, koho má autor na mysli, když zlý *Brundibár* obsadil území, kde jen on smí hrát a vládnout:

„...mocnější než každý car –
já, flašinetář *Brundibár*!“

Opera končí vítězstvím dětí a hodných zvířátek, která jim včas přišla na pomoc. Zlý *Brundibár* podcenil sílu přátelství a solidarity dětí, slabších než on, mocný. Děti vyhrály, protože usilovaly o správnou věc:

„...A kdo má právo rád
a při něm obstojí,
ten je náš kamarád
a smí si s námi hrát!“

Tato píseň, píseň vítězství, se na závěr každého představení zpívala vždycky dvakrát, podruhé ji se sborem zpívalo celé vědecké terezínské obecenstvo.

Pro mnohé z dětí, které účinkovaly v této dětské opeře, přišlo opravdové vítězství nad opravdovým *Brundibárem* příliš pozdě. Většina z nich zahynula v plynových komorách Osvětími-Birkenau.

Asi tohle jsem vyprávěla dětem (i dospělým), kteří se přišli na *Brundibára* podívat ve Frankfurtu a ve Stuttgartu. Děti poslouchaly velice pozorně a zdálo se, že všechno pochopily. Kdyby jejich prarodiče byli moudřejší, byl by snad dneska svět jiný...

Evelyna Meerová

Osudový transport AAh, který odjel z Prahy v den vyhlazení Lidic, 10. června 1942, zastavil se jen nakrátko v Bohušovicích a odjel do Ujazdowa. Z celého tisícíčlenného transportu přežili dva. Jedním z nich byl Zdeněk Scharf. Nebylo mu ani 13 let, narodil se 19. listopadu 1929.

Chlapec, který přežil transport AAh

Pátrala jsem po jeho osudu a zjistila, že jeho stopy vedou do Psychiatrické léčebny v Bohnicích. Obrátila jsem se o pomoc na jejího ředitele MUDr. Zdeňka Bašného. Odpověděl mi neprodleně. Zdeněk Scharf byl do léčebny přijat pro příznaky vážného duševního onemocnění, v jehož důsledku 25. září 1947 zemřel. MUDr. Bašný píše dále: „V dokumentaci nejsou údaje, které by jakýmkoliv způsobem souvisely s Vámi popisovanými událostmi. Je zde však zmínka o jisté paní Alici Pergesové, které byl Zdeněk Scharf při své první hospitalizaci svěřen do další péče a propuštěn na revers. Z dokumentace nevyplývá, zda jmenovaná bydlela v chlapcově trvalém bydlišti – Praha II, Washingtonova 25. V dokumentaci je uvedeno pouze její jméno.“

Může nám někdo pomoci zjistit osudy Zdeňka Scharfa, který zemřel v necelých osmnácti letech? Podle našich údajů byl osvobozen v Reichenbachu. Přihlásil se někdo, kdo byl osvobozen s ním?

Margita Kárná

Ohlédnutí z veliké dálky

Michal Flach (Michael J. Flack), rodák ze Lvova (1920), studoval v Ostravě a Brně gymnázium a poté práva na UK v Praze. V roce 1941 byl deportován do Terezína (vedl spolu s Bertou Freundovou dětský domov L 318), 1944 do Osvětími a posléze do Meuselwitz-Buchenwaldu. Uprchl z evakuačního transportu před blížícími se sovětskými vojsky. Před návratem do Prahy pak ještě působil jako spojka mezi americkými a sovětskými armádními útvary.

V roce 1946 přijal stipendium do Spojených států. Získal tam akademické tituly v oborech sociologie a antropologie i doktorát mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, stal se profesorem na významných univerzitách.

Již v předokupační republice a v poválečných dvou letech zveřejňoval Michal Flach své básně a přispíval do řady českých časopisů. Vedle vědecké činnosti pokraču-

je v literární práci i dnes, v roce 1996 mu byla za anglicky psanou poezii udělena cena Famous Poet.

Útlou knížku, nazvanou „Ohlédnutí z veliké dálky“, vydala letos Tereziánská iniciativa v nakladatelství Sefer. Obsahuje 35 Flachových básní z let 1938 až 1946, vzniklých z podstatné části v Terezíně a ve vyhlazovacích táborech. Autor se však inspiroval i svými zážitky bezprostředně po osvobození, vzpomínkou na Ukrajinu, městem, krajinou a lidmi se stigmaty války. Verše zrcadlí čas ponížení a trýzně, ale také naděje v příchod laskavějšího, lidštějšího světa.

kjk

Každý člověk má své jméno

Den vzpomínky na židovské oběti nacistického vyhlazování uspořádaly židovské komunity na celém světě dne 5. května.

Pietní vzpomínka byla také organizována v Praze, v Pinkasově synagoze, která slouží jako památník Židovského muzea českým a moravským obětem Šoa. Na zdech synagogy jsou jména a data narození a úmrtí 80 tisíc obětí. Zde si v 10 hodin vyslechlo asi 80 účastníků (kromě sborového zpěvu, modliteb a projevu Karola Sidona) předčítání jmen několika desítek zavražděných z českých a moravských krajů.

Každý člověk má své jméno a každý, kdo přežil, podává svědectví. „Starat se, aby byla důstojným způsobem uchována památka terezínských mrtvých“ je uvedeno ve stanovách naší organizace, sdružující ty, kteří přežili. Tato tryzna je jedním z dokladů realizace cílů Tereziánské iniciativy, jejíž předseda a mnozí členové se zúčastnili.

I v Terezíně byla obdobná tryzna s předčítáním jmen zemřelých v Terezíně.

Téhož dne byla v Pinkasově synagoze otevřena stálá expozice „Dětské kresby z Terezína 1942-1944“. Výstavu zahájil ředitel Židovského muzea Leo Pavlát.

Jaroslav Kraus

Simon Beer, žijící v Tel Avivu, přeložil do hebrejštiny úvodní kapitulu „Genocida českých Židů“ z Tereziánské pamětní knihy a doplnil ji dokumenty a kresbami. Sestavil tím dobrou informativní brožuru, vydanou zatím jen vlastním nákladem. Nyní pro ni hledá v Izraeli vydavatele.

Dětské kresby z Terezína

je název nové stálé expozice, kterou 5. května otevřelo Židovské muzeum v Praze v Pinkasově synagoze. Vzácná sbírka dětských výtvarných prací je výsledkem systematického působení původně vídeňské malířky, absolventky výmarského Bauhausu Friedl Dicker-Brandeisové, která se po německém anšlusu Rakouska přestěhovala do Československa. Koncem roku 1942 byla deportována do Terezína a na podzim 1944 do Osvětimi, kde zahynula. Výuku kreslení chápala jako ucelenou koncepci rozvíjení dětské osobnosti, v níž byla kresba chápána jako klíč k poznávání a osvojování základních principů komunikace. I přes cílený záměr výuky se malířka snažila respektovat osobnost dítěte, kterému ponechávala prostor pro jeho vyjádření, uvolnění fantazie a emocí. Děti měly možnost popsat svůj strach a dát mu pevnou podobu, avšak otvírala se jim také cesta do světlých vzpomínek i do světa osvobozující hry a čiré imaginace.

Výstava je symbolicky umístěna do Pinkasovy synagogy, na jejíž zdech jsou vepsána jména téměř osmdesáti tisíc českých a moravských židů, kteří zahynuli v koncentračních táborech. Mezi nimi najdeme i většinu jmen dětských autorů terezínských kreseb.

Z wulkovské skupiny Terezínské iniciativy

Pro ty, kteří naši skupinu neznají, uvádím, že jsme byli jakousi pobočkou Terezína s krycím názvem Zossen. Wulkow byla malá vesnička u Straussbergu. V lese, sousedícím s Wulkowem, jsme budovali ubytovací i administrativní, převážně dřevěné baráky, protiletické kryty, vodovodní a kanalizační sítě, hloubili studně a prováděli elektromontážní práce. Objekty měly sloužit RSHA (Reichssicherheitshauptamt), Hlavnímu bezpečnostnímu úřadu nacistické říše.

Podrobnější údaje obsahuje brožurka „Koncentrační tábor Wulkow 1944-1945“, uložená k nahlédnutí v Židovském muzeu v Praze a v Památníku Terezín.

Naše skupina se schází nejméně jedenkrát za rok již asi třicet let, zpravidla v Praze. Schůzek se zúčastňují bývalí spoluvězňové z Prahy, ale i mimopražští, a v posledních letech i někteří ze zahraničí jako

K. Sadil ze Švýcarska, F. Bobek, K. Lánský, D. Sternlicht a E. Lesklý z Izraele, MUDr. K. Ponížil z USA, W. Grunwald ze Švédska a další. Někteří se bohužel již nezúčastňují ze zdravotních důvodů. Naopak se však objevují některé „nové tváře“, tak jako na poslední schůzce Karel Wolf z Olomouce. Setkání bývají velmi přátelská. Často vzpomínáme na ty, kdož už nejsou mezi námi. I mezi jednotlivými schůzkami jsme s mnohými v písemném styku, i s těmi, kteří žijí v zahraničí.

Aby byla zachována dokumentace nejen o koncentračním táboře Wulkow, ale i o poválečném životě naší skupiny, sepsal jsem s připomínkami dalších Wulkowanů „Stručnou kroniku osvobozených židovských vězňů z KT Wulkow u Straussbergu“, ke které jsou připojeny různé dokumenty.

Letos jsme se sešli 22. května ve velké zasedací místnosti radnice ŽO v Maiselově ulici. Tentokrát byla schůzka celodenní. Dopolední část byla spíše oficiální. Účastníky pozdravil předseda PŽO Jiří Daniček, kterému i touto cestou děkujeme za jeho účast na schůzce a poskytnuté pohostinství. Odpoledne byla volná rozprava, jíž se zúčastnil i náš bývalý spoluvězeň a kamarád žijící ve Švédsku, Walter Grunwald. Přítomným manželkám jsme dali kytičky. Mimo to jsme poděkovali za ochotnou pomoc při přípravě naší schůzky M. Procházkové a Z. Weisové z Terezínské iniciativy, kterým jsme za milou spolupráci předali kytičky. Ještě jednou děkujeme.

Účastníci schůzky obdrželi „Stručné kroniky“ s přílohami. Kamarádům, kteří se schůzky nemohli zúčastnit, jsem tuto dokumentaci zaslal poštou nebo jim ji odevzdám osobně. Všechny dokumentační materiály předám také k archivaci Židovskému muzeu v Praze a Památníku Terezín. Mimo to bude k nahlédnutí v kanceláři TI a v knihovně ŽO v Praze. „Funkci“ svolavatele naší skupiny převzal ode mne přítel Hanuš Hron, kterému přeji hodně úspěchů, pochopení a pomoci od ostatních členů naší skupiny.

Josef Klenka

„Střepy vzpomínek“ nazval Jaroslav Kraus své vyprávění vězně Terezína, Osvětimi a buchenwaldského pobočného tábora v Meuselwitzu. Publikace je zajímavá zejména historií autorova útěku z evakuačního transportu smrti. I v tomto případě jde o brožuru vydanou vlastním nákladem.

Informace z Památníku BEIT TEREZÍN

Podobně jako naše Terezínská iniciativa i Beit Terezín uvažuje o své budoucnosti. Diskuse a úvahy však nejsou dosud ukončeny, byly předloženy návrhy nahradit dosavadní výhradně dobrovolnou činnost i několika profesionálními pracovníky. Podobně jako Terezínská iniciativa i Beit Terezín hodlá ještě větší část své činnosti přenést na druhou a třetí generaci.

Mládež v ghettu je název nového projektu výchovného střediska Beit Terezín za účasti druhé generace. Má to být výuka za pomoci počítačů, založená na článcích, básních a časopisech, vytvořených mládeží v ghettu. V současné době se autoři zabývají rozporom mezi důrazem terezínských vychovatelů na základní hodnoty, jakými jsou na příklad čestnost a přímost v jednání, a trvalou frustrací, hladem a nedostatkem.

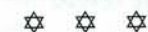

Beit Terezín připravuje text pro internet (anglicky a hebrejsky). Bude obsahovat všeobecný úvod do tematiky a stručnou informaci o archivu a muzeu. Informaci lze nalézt pod označením:

//www.cet.ac.il/terezin.

V listopadu minulého roku udělil Památník Jad Vašem Ruth Bondyové cenu Fondu Jakoba Buchmanna jako uznání jejího celoživotního díla k tématu holocaust. Porota ocenila zejména její biografické dílo o prvním terezínském předsedovi Rady starších J. Edelsteinovi, práci na redigování Deníku Egona Redlicha, překlad a přípravu terezínského dětského časopisu Kamarád pro hebrejské vydání a její činnost v Beit Terezín. Ve svém poděkování Ruth Bondyová ocenila i práci svých přátel v Beit Terezín, kteří spolu s ní bojují proti zapomnění, nevědomosti a falšování skutečnosti.

Gabi Loebel z Haify předal archivu 24 originálů, které v Terezíně namaloval Pavel Fantl z Kolína. Sbírkou obsahuje tři karikatury z terezínského představení Carmen, kresby stařeckého páru, bosého muže, hráče na trombon, umývající se ženy a další. Gabi Loebel předal archivu také původní dokumenty svého otce, na příklad propouštěcí listinu z pracovního tábora Lípa a jiné doklady.

(zprávy zpracovala podle Zpravodaje
č.42/1997 Anna Lorencová)

Z pekla štěstí

V Kanadě před několika léty vydal Ivan Maxwell soubor vzpomínek účastníků druhé světové války pod titulem „To byla moje válka“. Nyní vydal nový soubor vzpomínek jiného druhu a nazval jej „A také to byla má válka“ (And it was my war too). Knihu uvádí pod titulem Z pekla štěstí obsáhlá vzpomínka, kterou napsal nedávno zesnulý Egon Fries, jeho žena Libuše, rozená Vávrová, a Egonova sestra, Erna Seykorová. Je to především historie lásky židovského mladého muže a nežidovské dívky v krutých letech německé okupace, historie utrpení vězně Terezína, Osvětimi a Schwarzheide, i historie obdivuhodně statečných skutků Libuše při poskytování pomoci oběma sourozencům. Naše historie – píše v úvodu Egon Fries – je jedním z věčně se opakujících příběhů lásky Romeů a Julií, lásky bojující proti nepřátelskému světu: „Tak jako ve všech těchto příbězích je hrdinkou Julie. Svět by byl šťastnější, kdyby bylo mnoho Julií bojujících – a vítězících – v nekonečném zápase proti národní, náboženské a rasové nenávisti.“

M.K.

Milevská pamětní deska

Deska na paměť židovských občanů Milevska a jeho okolí, kteří byli obětmi genocidy, byla odhalena 27. května na bývalé synagoze v Milevsku.

Z iniciativy občana Milevska, pana Mária Hofmana, pamětníka a přítele celé řady židovských občanů, o kterých napsal i své paměti, jsme se rozhodli získat prostředky k instalaci této pamětní desky se jmény 85 obětí. Ve spolupráci s některými zahraničními partnery, pozůstalými nebo pamětníky, se nám podařilo za sponzorské účasti města Milevska, hlavně jeho starosty pana Ladislava Kaliny, dát tuto desku zhotovit, po předchozím ověření správnosti údajů v Terezínské pamětní knize. Deska byla tedy odhalena na bývalé synagoze v Milevsku, která je nyní v majetku československé církve husitské, za citlivého pochopení faráře pana Jana Švehly, který citací starého zákona dodal akci důstojného rázu.

Adolf Lehenhart

Článek „Koncentrační tábor jako idylla“ holandského historika Karla Margryho shrnuje výsledky autorova výzkumu pro-

slulého terezínského filmu. Článek vyšel v ročence Institutu Fritze Bauera 1996 jako příspěvek k historii a působení holocaustu. Jde o přepracovaný a podle nových výzkumů doplněný článek K. Margryho, který byl publikován v roce 1992 v našem vydání knihy „Terezín v konečném řešení židovské otázky“.

Archivní materiály ke knize o osudech českých židů deportovaných na podzim 1941 do Lodže, zevrubně prostudoval v prosinci loňského roku v lodžských archivech Richard Seeman. Vydání této knihy je jedním z projektů Nadace TI.

Dne 28. října 1996 byla v obci Skřivany odhalena pamětní deska tamějším občanům, zahynulým za druhé světové války. Starosta obce Vladimír Futera poděkoval dopisem Federaci židovských obcí za pomoc při vyhledávání údajů a ověření správnosti seznamu 12 zahynulých židovských občanů.

POMOC POSTIŽENÝM

Výkonný výbor Terezínské iniciativy se zabýval v pondělí 14. července na svém pravidelném zasedání mimořádnou situací, která vznikla katastrofálními záplavami v části republiky. Výkonný výbor ustanovil ihned komisi pod vedením tajemnice TI Mileny Procházkové. Prvním úkolem komise je zjistit ve spolupráci s Federací židovských obcí a příslušnými ŽO nejnaléhavější potřeby členů Terezínské iniciativy. Komise se bude snažit o zajištění pomoci.

Obracíme se proto i touto cestou na naše členy s prosbou, aby nám oznámili, kdo by pomoc potřeboval.

Kontaktujte laskavě sekretariát Terezínské iniciativy písemně nebo telefonicky (02/231 90 02).

Výkonný výbor se také rozhodl obrátit se na ministerstvo zahraničí s žádostí, aby maximálně urychlilo uvolnění prostředků z Fondu budoucnosti právě pro tyto případy.

Současně výkonný výbor projednává urychlené uvolnění finančních prostředků z dědictví po MUDr. Tomanovi.

Zároveň jsme přesvědčeni, že všichni členové TI projeví solidaritu s postiženými povodněmi a podle svých možností poskytnou potřebnou pomoc.

50. výročí vzniku Památníku Terezín

Před 50 lety byl založen Památník národního utrpení v Terezíně, dnes Památník Terezín. V úterý 6. května 1997 se u příležitosti tohoto významného výročí uskutečnilo slavnostní setkání.

Setkání bylo zahájeno shromážděním v kinosále Muzea ghetta. Hlavní projev přednesl ředitel Památníku dr. Jan Munk, jménem bývalých vězňů pozdravil přítomné zástupce Českého ústředního výboru Svazu bojovníků za svobodu ing. Bohuslav Janáček. S pozdravným projevem vystoupila rovněž starostka města Terezín Růžena Čechová. Setkání pak pokračovalo koncertem, v němž byla provedena díla W. A. Mozarta a Erwina Schulhoffa. Na závěr se uskutečnila prohlídka nového objektu v rekonstruovaných Magdeburských kasárnách.

-PT-

Dohoda s nakladatelstvím Metropol

Nadace Terezínská iniciativa uzavřela s berlínským nakladatelstvím Metropol dohodu, že Metropol převezme odbyt její edice Theresienstädter Studien und Dokumente (1997 i dalších ročenek) pro oblast Spolkové republiky Německo. Nakladatelství Metropol je úzce spojeno s Centrem pro výzkum antisemitismu při Svobodné univerzitě v Berlíně, které vede prof. Wolfgang Benz. Objednávky třeba zaslat na adresu: Metropol Verlag, Kurfürstenstraße 135, D – 10785 Berlin.

Pomoc rakouského Gedenkdienstu

„Přiznání Rakouska ke spoluodpovědnosti za holocaust“ je základní motto rakouské organizace Gedenkdienst. V jejím rámci lze nahrazovat vojenskou prezenční službu službou v památnících a jiných institucích určených k připomenutí holocaustu, jeho výzkumu a prezentaci současným generacím. Své členy vysílá Gedenkdienst do Památníku Terezín již několik let. Od loňského léta pracuje také u Nadace Terezínské iniciativy člen Gedenkdienstu Dominik Walch a v dubnu letošního roku nastoupil druhý, Thomas Hartweger, který se na čtrnáct měsíců přistěhoval do Prahy se svou manželkou a dcerkou. Jde o zkušeného programátora, který bude velkou pomocí při realizaci computerového projektu „Databáze Terezín V“.

Poděkování a prosba

Předsednictvo Terezínské iniciativy děkuje všem členům a příznivcům našeho sdružení za finanční dary.

Terezínská iniciativa vede o těchto darech z tuzemska i zahraničí přesnou evidenci. Obsahuje kromě jména, adresy a výše obnosu také záznam, kdy bylo dárci písemně poděkováno. Dary jsou zasílány poštou (poukázkou, naposledy přiloženou ve zpravodaji Terezínské iniciativy č. 10), anebo převodem na náš účet u Komerční banky (Kč: 5933-011, DEM: 34278-1234555-011, USD: 34833-1234555-011), případně jsou předány v hotovosti.

Komerční banka uvádí ve svých výpisech pouze jedno jméno bez udání adresy odesílatele. Proto bylo často obtížné zjišťovat totožnost dárce. Omlouváme se tedy, že někteří z těch, kdož poslali své dary převodem, nemohli od nás dosud obdržet potvrzení.

Jako odpověď na svá poděkování obdržela Terezínská iniciativa od četných dárců krásné dopisy a přání, kterých si velmi vážíme.

Od ledna do 31. května 1997 jsme obdrželi 403 darů od našich tuzemských členů v celkové výši 128 241,36 Kč.

Ve stejném období jsme obdrželi ze zahraničí:

od 1 člena z Anglie celkem 5,- GBP

od 2 členů z Kanady celkem 200,- CAD

od 7 členů z Německa celkem 760,- DEM

od 15 členů z USA celkem 960,- USD

od 1 člena z Francie celkem 200,- Fr

a 4 členové ze Švýcarska, Francie a USA nám osobně v hotovosti předali celkem 1800,- Kč.

Vzhledem k vysokému počtu dárců nemůžeme ve zpravodaji uvést všechny jmenovitě.

Za všechny zaslání dary a příspěvky ještě jednou děkujeme i touto cestou.

Milena Procházková

Prosíme všechny zahraniční odběratele, aby nám laskavě napsali (případně potvrdili) svou současnou adresu. Vydávání a posílání našeho časopisu je dost drahé a má cenu pouze tehdy, nalezne-li časopis svého adresáta.

Napište nám do 31. října.

Děkujeme.

Toto jsou jména...

Tak znělo motto mezinárodního workshopu *Recording the Names*, pořádaného Jad Vashem v Jeruzalémě ve dnech 1.-4. června 1997. Jeho hlavním úkolem bylo sladění různých počítačových projektů pracujících se jmény obětí holocaustu (a s dalšími údaji o nich), uskutečňovaných po celém světě: od Jeruzaléma přes Prahu, Vídeň nebo Osvětim až po Washington. Workshop odhalil nejen různost v pojetí, rozsahu a profesionalitě jednotlivých projektů, ale zároveň ukázal, že všichni, kdo se snaží, aby jména obětí holocaustu neupadla v zapomnění, se setkávají s podobnými problémy.

Jad Vashem již od 50. let shromažďuje tzv. Pages of Testimonies (Svěddecké listy), které zanechali přeživší o svých zahynulých příbuzných a přátelích. Jad Vashem již několik let jejich údaje přenáší do počítače, ale bezpochyby bude ještě poměrně dlouho trvat než ony zhruba dva miliony svědectví, obsahující pouze základní údaje, budou

počítačově zpracovány. Kromě toho se ovšem v Jad Vashem nachází celá řada archivních a knižních materiálů obsahujících jména obětí, stejně jako zhruba 200 tisíc fotografií (u poloviny je známo jméno). Dlouhodobým úkolem Jad Vashem je všechny tyto prameny využít a všechny získané údaje spojit do jedné databáze. A konečně vzdáleným, ale realizovatelným snem je spojení všech databází vypracovaných nyní na různých místech a z nejrůznějších pramenů – od transportních listin až po ústní svědectví.

Někteří účastníci (Muzeum holocaustu ve Washingtonu, osvětimské muzeum, Muzeum Stutthof) představili ambiciózní projekty počítající s přenesením nejrůznějších pramenů (včetně obrazových) do počítače a jejich spojení v jedné složité databázi. Tento přístup klade velké materiální a lidské nároky a jsou s ním spojeny některé problémy – především jak spojit záznamy z různých pramenů týkajících se jedné osoby. Všechny tyto vysněné projekty jsou zatím pouze na papíře nebo v lepším

případě „v plenkách“. V kontrastu oproti nim stojí jednoduché, ale skutečně pracující databáze v institucích, které potřebují počítačově zpracovat konkrétní pramen (např. německý a švýcarský Spolkový archiv, Dokumentační archiv rakouského odboje). Databáze vytvářená Nadací Terezínská iniciativa stojí někde mezi oběma přístupy. Na jednu stranu jde o profesionálně vedenou, flexibilní databázi, ale podle naší koncepce je ústředním bodem osoba a k ní se podle potřeby doplňují údaje z různých pramenů, které ovšem jako celek nepřenášíme do počítače. Tento postup sice není tak perfekcionista, ale umožňuje dosahování konkrétních výsledků, tedy konkrétně publikaci Terezínské pamětní knihy.

Projekt naší Nadace Terezínská iniciativa na konferenci po stránce informatické představil ing. Zdeněk Schindler a po stránce historické a pramenné Michal Frankl. Zpráva Miroslava Kárného o dalších perspektivách projektu byla předložena písemně.

Michal Frankl

TEREZÍNSKÁ INICIATIVA

Vydává Terezínská iniciativa, Maiselova 18, 110 01 Praha 1.

Redakční rada: Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Hanuš Orlický, Jiří Steiner, Michal Stránský.

Číslo 11 vyšlo v červenci 1997. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, čj. NP 1228/1993, dne 29. 6. 1993.